

Kupujte iba
od predajcu
s preukazom.
Číslo preukazu
predajcu:

NOTABENE

2,80 €

Polovica
pre predajcu

Leto
v meste

Splnený sen (4) ● Umelci z ulice (5) ● Objavuj a zaži (10) ● Špecialisti na smiech (14) ● Oslava slobody (18) ● Studené
pokušenie (23) ● Festivalový júl a august (24 a 26) ● Oáza v meste (28) ● Ostrov plný života (30) ● Mysteriózne
akvateátre (32) ● Horúce letá na Dunaji (34) ● Zmysluplné leto (36) ● Hrozostrašná upomienka (38) ● Ponor sa do leta (41)

JÚL 2024 Č. 276

Ďakujeme všetkým, ktorí podporili redizajn časopisu NOTA BENE v našej zbierke. NOTA BENE má novú tvár aj vďaka:

J.K. → Patrícia Sokáčová → Ľuboš → Branislav Baculík → Miriam Kandrová → Lucia Rossová → Renáta Ivánová → Ivana Laššová → Veronika Durinaková → M.S. → Zuzka V. → Sylvia Š. → Tereza Banary → Zuzana → Ing. Michal Makovník → Michal → Gabriela Šarmírová Košútová → Andrej Zhaňáč → Jozef Kupka → Jana Noskovičová → Andrea Čerňanová → Viliam Dobiáš → Andrej → Peter Danada → Vladimír H. → rodina Husovcová → Zuzana Opalková → Veronika Polaková → Anna → Ivica Ďuricová → Miňo Báthory → Samuel Berec → Veronika Lakota → Martin Stancik → Vanda D. → Štefan Dojčar → Jan Fabian → Stanislava Hučková → Michal Šulek → Renáta Hall → Zuzana Lašáková → Iveta → Spring Street IT, s.r.o → Miroslav Hetteš → Pizanovci → Erik → Vlado Trnka → Veronika Minárik → Oli → Maja Friedlová → Michaela Škvaridlová → Gabriel Homoly → Ivan Buraj → Miro → Eva → Renáta Iršová → Filip Baumgartner → Eva Fendeková → Michal Drotován → Darinka → Monika Medovičová → Peter Lovich → Gabriela a Viktor Gaďoví → Marián Vörös → Dušan Chládek → Mária Biksadská → Vladimír Šajánek → Rudolf Zajac → Daša Zacharová → Sandra → Marián Búlik → Martin Šíkula → Lucia Lopúchová → Nikoleta H. → Lucia Daubnerová → Lenka Kunecová

Špeciálne ďakujeme za spoluprácu Denise Šifrovej zo štúdia MILK.

3 EDITORIÁL	LETO V MESTE
Návod na leto Keby leto bolo človek, predstavujem si ho ako tínedžera. Tvorivé, družné, trochu hlučné, upotené a plné očakávaní. Buď ho milujete, alebo z neho šaliete. Väčšinou oboje. Vždy, keď udrú letné horúčavy, cítim sa tak trochu ako na dovolenke. Síce ulepená, ale v radostnom očakávaní niečoho pekného. Močím si nohy vo fontáne na Námestí slobody plnej šťastne sa špliechajúcich detí a robím si plány na moje leto v meste: Aké knihy si prečítam a aký letný tvorivý počín si vymyslím. Aké mestské festivaly a akcie navštívim. Napíšem každý deň haiku alebo rozprávku o drakoch, alebo urobíme s kamoškou blog o neviditeľnej Petržalke? Alebo konečne obehám všetky bratislavské kúpaliská, vyskúšam tai chi v parku v Medickej, latino tance na námestí alebo kajakovanie pri západe slnka s Mišou z Vodáckeho centra. Teším sa, keď si namiesto večere len čosi vonku opečieme. Možno si nafúkame čln a zapádlujeme si na ramene Zuzana. Leto v meste znamená dopriať si letné potešenia. Tie moje sú zjesť polovicu melónu na posedenie, letné čítárne, zmrzlina, burzy starožitníkov, diskusie a koncerty... Hrádza, bicykle, bufet Kapitán a bezlepkový hejk v bufete Relax. Nazbierať si vo vedľajšej obci čerešne a chrúmať ich na deke v letnom kine. Vlahý podvečer, cvrlikanie cvrčkov a krkanie žiab na večernej prechádzke pri Chorvátskom ramene. Leto sú miesta, ktoré milujem, a ľudia, ktorí ich tvoria. Moja Bratislava – to je aj najlepšie vietnamské bistro Phong nam na trhovisku na Miletičke alebo Movement lab, kde si každý týždeň vytancujem slobodu. Danubiana, SNG, kultúrne centrá a nezávislé divadlá. Leto v meste sú aj ľudia, ktorí každý deň dávajú do napájadla čerstvú vodu pre vtáky a iné divožijúce tvory. Ľudia, ktorí vždy nosia rezervnú fľašu vody pre ľudí bez domova alebo seniorov v núdzi. A čo tie hnusné horúčavy? Ja viem, betón nie je kamarát stále horúcejšej klímy. Najvzácnejšou komoditou je lavička v tieni. Tešia ma múdre urbanistické počiny samospráv, ktorých cieľom je ochladiť prehriate ulice. Teší ma každý park a strom, čo pribudne. Lebo mesto sú aj parky, plavárne, fontány, jazerá, rieky a kaviarne pod stromami. A v lete predovšetkým. Jasné, kto by nechcel stráviť leto v domčeku na pláži alebo v chalúpke v lese? Ale ozajstný luxus je pre mňa môcť sa zhlboka nadýchnuť. Robiť čokoľvek, čo práve robím, s pocitom, že nič nie je dôležitejšie. Mať more času. Nepreťažovať sa. Ísť na 70 % svojej kapacity a stále mať 30 % energie na všetky nepredvídané udalosti. Aj na tie radostné. To želim sebe aj nám. Bez ohľadu na to, či sa potíme na námestiach, alebo na morských plážach. A čo si toto leto doprajete vy? <i>Sandra Pazman Tordová, šéfredaktorka</i>	 Umelci z ulice → 5 Ich pódium sú námestia a publikom náhodní okoloidúci. Pouliční umelci spievajú, hrajú, žonglujú či vtipkujú, aby zabávali druhých aj seba. Svojou vášňou zarábajú do klobúka. Žijú život plný dobrodružstva a pekných stretnutí, ale aj rizík a odlúčenía.
	 Oslava slobody → 18 Multižánrový festival Pohoda je na Slovensku jedným zo symbolov leta. Za svojimi hodnotami si stojí už takmer tridsať rokov. Vždy sme stavali na tolerancii a z toho sa nedá uhnúť, hovorí jeho organizátor, hudobník Michal Kaščák.
	 Zmysluplné leto → 36 Ponúkame návod, ako si ozvláštniť leto v meste. Urobiť niečo dobré pre seba aj pre okolie a pri tom sa cítiť tak trochu ako na dovolenke. Objavte nedostupný Vtáčí ostrov, pomôžte na festivale, vezmite na prechádzku psy z útulku. <i>Ilustrácie na obálke Marek Cina</i>

Jednoduché a praktické, tak naši predajcovia a predajkyne hodnotia platobné terminály, cez ktoré si NOTA BENE kúpite bezhotovostne.

K dobrému čítaniu, ktoré aj pomáha, sa teraz dostanete ešte ľahšie.

Text Dagmar Gurová

Foto Mária Múhl

SPLNENÝ

Nemáte drobné? Nevadí, NOTA BENE si v Bratislave a v Piešťanoch kúpite aj kartou. Náš predajca Rudy už pocítil, aké je to výhodné. Predal viac časopisov. „Moje miesto je na zastávke pri Blumentáli, kde sa presúva veľa ľudí. Väčšinou sa ponáhľajú a platba cez terminál ich nezdrží. Chvália ma, že idem s dobou,“ teší sa. „Páči sa im aj časopis. Mnohí hovoria, že je jediný, čo čítajú.“

Sám v obchodoch často platí kartou, terminál pre neho nebol novinkou. Stačilo mu krátke zaučenie a odvtedy ho denne používa. „Predaj časopisu veľmi zasiahla pandémia a cítim, že teraz sa to dáva dokopy,“ dodáva.

Možnosť platby kartou sme zvažovali už dlhšie. „Tešíme sa, že v spolupráci so spoločnosťou Mastercard sa podarilo tento náš dlhodobý cieľ naplniť,“ hovorí riaditeľka Proti prúdu, vydavateľka NOTA BENE, Nina Beňová.

„V Mastercard vnímame, že stále menej ľudí nosí pri sebe hotovosť, preto sme sa rozhodli poskytnúť platobné terminály 120 predajcom NOTA BENE v Bratislave a v Piešťanoch,“ povedala generálna riaditeľka Mastercard pre Slovensko a Českú republiku Jana Lvová.

„Päť sekúnd nám stačí na to, aby sme pomohli ľuďom, ktorí sa aktívne snažia zlepšiť svoju životnú situáciu. Veríme, že do budúcnosti sa nám podarí počet terminálov rozšíriť aj do ďalších miest.“

Myšlienku piatich sekúnd na svojich sociálnych sieťach podporili známe tváre ako Kristína Tormová, Bekim Aziri či Katarína Becca Balážiová, ktorá povedala: „NOTA BENE je pre mňa srdcovkou. Okrem

výborného čítania prináša pocit, že aj malá pomoc môže pre niekoho veľa znamenať.“

Časopis prešiel redizajnom v spolupráci so štúdiom Milk. Dávame si záležať, aby prinášal inšpirácie a povzbudenie. Peter, ktorý ho ponúka na Suchom mýte, bol hrdý, že práve uňho ľudia prvý raz platili kartou či smart hodinkami. „Splnil sa mi sen, určite to pomôže mnohým z nás.“

Pjotr, ktorého zastihnete v Petržalke pri Slnecniciach, si pamätá časy, keď bolo novinkou samotné NOTA BENE. Modernizáciu predaja radí k najlepším zmenám, aké u nás zažil. „Ľudia boli milo prekvapení,“ hovorí o prvých dňoch s terminálom.

Tento mesiac zarobil viac. Mohol si to hneď skontrolovať a peniaze si vybral na druhý pracovný deň v našej výdajni. Dobré mu to padlo aj preto, že ho čakala operácia. Nemusel sa stresovať, keď na niekoľko dní predaj vynechal.

Väčšina predajcov už po prvých pokusoch s terminálom zhodnotila, že je to jednoduché a praktické. Martin spred Hlavnej pošty bol zo začiatku skeptický. „Keď mi však v priebehu jedného dňa asi desiaty povedali, že nemajú drobné, zvažil som, že terminál by sa mi naozaj hodil.“ Požiadal oň a neofútoval. „Veľa ľudí stále platí v hotovosti, ale mnohí majú iba kartu. Dobré sa to dopĺňa.“

Silvia, ktorá predáva pred Billou na Mýtnej, považuje terminál za prínosný. „Všetko je také isté ako pri platbe v hotovosti, ale teraz si dokážu časopis kúpiť viacerí.“●

Umelci z ulice

Text Dagmar Gurová

↑ Ian Deadly hravo pozýva publikum, aby sa do ňou zapojilo spolu s ním. Foto: @massimo_albanese_ph Massimo Albanese

Okolo mladíka s gitarou sa zhrkol hlúčik ľudí. V preplnenom centre mesta tvoria akýsi ostrovček nenáhlivej pohody. Usmievajú sa, niektorí sa vlnia v rytme hudby. „Jéj, veď to je Ed Sheeran, ale znie akosi inak,“ povie ktosi a zostane počúvať. „V Bratislave sa mi najviac darí s populárnou hudbou, ktorú ľudia poznajú,“ hovorí Dominik, študent muzikológie

a hudobník, ktorý si privyrába hraním na ulici. Známe skladby často prerába do džezového štýlu. Zaujme tým, ale pri baskingu – zbieraní peňazí do „klobúka“, potrebuje ešte čosi navyše. „Človek musí byť šoumen, vtedy to skutočne ide,“ vysvetľuje. „Je to úplne iné, ako hrať na pódiu pre ľudí, ktorí cielene prišli na koncert. Na ulici nikdy neviem, na koho natrafím. Aj preto mám ešte stále trochu trému a som za ňu vďačný. Pomáha mi udržať si to správne nastavenie mysle.“

VYCHYTENÉ MIESTA

Dobrý deň nemeria len zárobkom. Výhrou je aj to, keď si ho všimne niekto, kto ho potom pozve hrať na svadbu, konferenciu či stretnutie obchodnej komory. „To je skvelé, lebo sa snažím užiť iba hudbou.“

Ich pódium sú námestia a publikom náhodní okoloidúci. Pouliční umelci žijú život plný dobrodružstva a pekných stretnutí, ale aj rizík a odlúčenia.

Hrá v kapelách MegaJazz a Musica Ursusica, z ktorých repertoáru často vychádza aj na ulici. Spája vplyvy Paríža, tanečnej gypsy music či írskych ľudoviek. Niekedy sa okoloidúcim trať do nóty klasickou hudbou. Závisí od toho, kde hrá. „V Taliansku mi veľmi šiel džez, na Balkáne hocičo tanečné.“

Dominik hovorí, že aj na Slovensku si ľudia hudbu na ulici užívajú a vedia ju oceniť. Osvedčilo sa mu hrať v Bratislave, Piešťanoch či Košiciach, kde sú popri zahraničných turistoch vďačnými poslucháčmi aj domáci. „Dobré skúsenosti mám hlavne z kúpeľných miest, kde sú zvyknutí vypočuť si hudbu napríklad pri oddychu v parku.“

V Bratislave si pouliční hudobníci najviac obľúbili podchody alebo Michalskú bránu s dobrou akustikou. „Pre mňa je to veľmi príjemné na Ventúrskej,“ opisuje Dominik. O vychytené miesta je, samozrejme, najväčší záujem. „Takmer všetkých pouličných hudobníkov v centre poznám, správam sa k nim priateľsky

a vychádzame si v ústrety. Aj keď svoj spot nájdem obsadený, vieme sa dohodnúť a po hodine sa vystriedame.“

V zahraničí môžu byť mierne odlišné podmienky, ale všade platí, že väčšina pouličných umelcov sa vzájomne rešpektuje. „V Amsterdame sme sa striedali po polhodine. Stačilo si počkať a dostal som sa na rad,“ spomína Dominik. Dobrého miesta sa vraj ťažšie vzdávajú ľudia, ktorí nie sú skutočnými hudobníkmi, no brnkánie na ulici je ich jediným príjmom. „Vtedy to môže byť nepríjemné. Zažil som to s jedným pánom. Pomohlo mi, keď som mu povedal, že na rozdiel od neho mám na hranie povolenie, a keby som privolať políciu, bola by na mojej strane.“ Povolenie, ktorým by sa mal preukázať každý pouličný umelec, si možno na miestnom úrade bratislavského Starého Mesta vybaviť aj elektronicky, za euro na deň.

Dominik bral basking najskôr ako príležitosť zahrať si a popritom zarobiť. Teraz si ho cení aj ako spätnú väzbu a šancu získať ďalší angažmán.

KÝM SVIETI ČERVENÁ Štyridsať sekúnd, práve toľko majú žongléri Shari a Aron z Nemecka na jedno vystúpenie na križovatke. Shari vyhadzuje do vzduchu pestrofarebné hula hoop kruhy alebo kužele. Aronov najobľúbenejší pracovný nástroj je diablo, ktoré pripomína presýpacie hodiny a ovláda sa pomocou motúzika na dvoch paličkách. Niekedy robia aj passing – žonglovanie vo dvojici alebo partnerskú akrobaciu.

„Keď skončíme, máme ešte 12 až 20 sekúnd kým naskočí zelená. Vtedy vchádzame medzi autá, aby sme sa poďakovali.“ So šoférmi a ich pasažiermi sa rýchlo dohovárajú očami. Peniaze si nikdy nepýtajú, ale ak ich niekto podporí, potešia sa. Stáva sa to tak často, že z toho žijú.

Chvíľa tesne pred zelenou je rizikovým momentom. Kým žonglujú na chodníku, je to v poriadku. Na ceste sa dostávajú do šedej zóny. Polícia by im to mohla zakázať. Väčšou hrozbou ako policajti sú podľa Shari vodiči, ktorí nerešpektujú červenú. „Musíme

← Guadalupe Cascardo
Foto: Pixel Photography (B&W)

↓ Dominik študuje muzikológiu a privyrába si hraním na ulici. Foto: Matúš Barta

↘ Shari si zarába na život žonglovaním na semaforoch. Foto: Aaron Tombrock

si dávať pozor. Kamarátov zrazilo auto a dosť dlho sa liečili.“

K žonglovaniu sa dostala v Mexiku, kde sa učila španielčinu. „Trávila som veľa času s miestnymi a mnohí z nich boli žonglérmi. Skúsila som to tiež, a potom ma presvedčili, aby som s nimi šla na semaforey. Prekvapilo ma, že je to dobrý tréning a ešte pri ňom aj zarobím.“

Aron sa s cirkusovým umením zoznámil v škole na krúžku. Naučil sa žonglovať, kráčať na lopte alebo na chodúľoch. Neskôr na ceste po Austrálii natrafil na komunitu žongléro-rov. „Spoznal som veľmi fajn ľudí

a pridal som sa k nim.“ Keď sa dávna záľuba zmenila na vášeň, Aron sa chcel naučiť viac. Prihlásil sa do cirkusovej školy v Berlíne a tam stretol Shari.

Vtedy už dlhší čas žil v obytnej dodávke. Ani Shari nemala domov na jednom mieste. Šesť rokov cestovala a na dlhšie sa usadila až počas cirkusovej školy. „Trvala tri roky, ale ku koncu bolo toho času v jednom meste na mňa priveľa. Nemohla som sa dočkať, kedy budem zase na ceste,“ spomína. S Aronom sú pomalí cestovatelia. Po mesiaci v Malage sa práve chystajú vyraziť na dlhší výlet po Španielsku. „Ak by sme sa presúvali každý druhý deň alebo každý týždeň, dlho by sme to tempo nevydržali,“ hovorí Shari. Aron rád ostáva dlhšie aj preto, že ho zaujímajú ľudia. „Nájdeš si priateľov a je dobré, keď máte čas niečo spolu budovať,“ vysvetľuje. „V živote cestovateľa je najviac bolestivé, že stále

dávaš zbytočným ľuďom, ktorých si fakt obľúbiš,“ dodáva Shari.

Momentálne nemá žiadnu základňu, svoj byt, ale to sa môže zmeniť. Chce ísť na univerzitu a študovať sociálnu prácu. „Myslím, že potom budem rok pracovať a rok cestovať. Potrebujem stabilitu aj slobodu.“

Aron to vníma podobne. Potrebuje čas pre seba a svoje miesto, no cestovanie mu dáva pocit slobody, ktorý je pre neho veľmi dôležitý. „Svoje zručnosti mám vždy so sebou, takže si dokážem zarobiť a môžem byť nezávislý. Snažím sa robiť to, čo sa mi páči – trénovať, ísť na semaforey, robiť pouličnú šou tak, aby moje umenie ostávalo aj mojou vášňou a radosťou, nielen zdrojom obživy.“

NA CESTÁCH S UKULELE
Guadalupe Cascardo plánovala, že z Argentíny odíde nakoľko. Na

„V živote cestovateľa je najbolestivejšie, že stále dávaš zbytočným ľuďom, ktorých si obľúbiš.“
– Shari

dobrodružných cestách mimo domoviny však strávila už sedem rokov. Na Slovensko sa dostala cez dobrovoľnícky výmenný program. Pracovala v kultúrnom centre. Učila angličtinu v neziskovke, v rámci dobrovoľníckej akcie si dokonca vyskúšala predaj pouličného časopisu. Objavila tu aj ukulele, ktoré jej zmenilo život.

„Zbadala som ho u spolubývajúcej a skúsila som si na ňom zahrať. Nadchlo ma tak, že som ho viac nepustila,“ hovorí s úsmevom. Popri hraní aj spieva. Zložila viacero vlastných piesní a na Slovensku koncertovala s kapelou Charmsove deti. „S partnerom teraz hráme veľa latinskoamerickej a talianskej hudby. On hrá na gitaru, obaja spievame a hráme na perkusie.

„Svoje zručnosti mám vždy so sebou, takže si dokážem zarobiť a môžem byť nezávislý.“

– *Aron*

Snažíme sa znieť profesionálne, aby si nás ľudia chceli vypočuť znova.“

Momentálne by ste ich zastihli na Malte – v uliciach i na festivaloch. Pôvodne hrávala Guadalupe sama. Prvýkrát v Budapešti. „Zo začiatku som bola veľmi hanblivá, trochu rozpačitá. Nevedela som, čo čakať,“ spomína. „Občas som mala pocit, že to nedomám, ale ľudia ma povzbudzovali. Hovorili, že sa im to páči a poďakovali úsmevom, jedlom alebo peniazmi. Zažila som veľa bláznivých vecí.“

Mladý muž, ktorému svojou hudbou na viedenskej ulici zlepšila deň, jej ako darček ponúkol tetovanie. Mnohí ľudia si zatancujú. Pri niektorých pesničkách sa od dojatia rozplačú. „Veľmi dobrý basking som zažila v Budapešti, Viedni, Bratislave a v Palerme. Hudbu si naozaj užívali aj ľudia v Gruzínsku, Bulharsku a v Turecku. Vždy sa pristavili, tleskali aj z okien a balkónov a dávali nám peniaze, hoci to sami nemali ľahké.“

Na ulici nie je vždy idyla. Guadalupe má veľmi nepríjemnú spomienku na muža, ktorý ju vyzval, aby ho sprevádžala k nemu domov. Našťastie ho dokázala odohnať.

„Bola som na všetko sama, musela som za seba postaviť. Byť opatrná, všímať si, čo sa deje okolo,“ hovorí. „Keď vidím, že sa niekto dostal do ťažkostí, snažím sa pomôcť a len dúfam, že by to platilo aj opačne.“ Na cestách zažila aj nepríjemných policajtov. „Vtedy netreba odporovať, ale reagovať pokojne, slušne a radšej odísť,“ radí.

Na začiatku ju na baskingu lákalo dobrodružstvo, cestovanie, objavovanie. Niekedy to však bolo oveľa viac o prežití než o zábave. Cestovala počas pandémie. Musela sa vyrovnáť s tým, že okrem ukulele ju o všetko okradli. Mala problémy s dokladmi. K najťažším skúškam patrí odlúčenie od rodiny a priateľov v Argentíne, s ktorými je v kontakte iba na diaľku.

Pouličné hranie jej umožňuje vyjadriť sa aj k páľčivým témam a prepojiť sa s inými. „Na niektoré stretnutia nikdy nezabudnem.“

V DIALÓGU S PUBLIKOM Komédia, improvizácia a úžasné žonglérske kúsky – to všetko ponúka Ian Deady, rodák z Wilsthiru neďaleko Stonehenge, ktorého šou môžete koncom augusta vidieť aj u nás. Pod

„Milujem, keď sa obecenstvo zapojí alebo sa medzi nimi objaví nejaká zábavná postava.“
– *Ian*

↑ *Ian Deady žongluje od pätnástich. Foto: @carlo_gra Carlo Granisso*

→ *Shari žije na cestách, ale do budúcnosti potrebuje aj stabilitu. Foto: Heike Thielen*

↙ *Keď Guadalupe Cascardo pred pár rokmi objavila ukulele, zmenilo jej život. Foto: Julia Ceclan*

umeleckým menom Ian Deady bude vystupovať na festivale Kremnické gagy. „Na Slovensko som sa chcel vrátiť už dávno. Zažil som tam veľmi pekný čas,“ hovorí pri spomienke na medzinárodné divadelné predstavenie, v ktorom pred viac ako dvadsiatimi rokmi účinkoval pri otvorení kultúrneho centra Stanica Žilina-Záriečie.

Ian nerád funguje ako televízor, na ktorý ľudia iba nemo hľadajú. Hravo ich pozýva, aby sa do šou zapojili spolu s ním. Nečaká, že tak ako on si roztočia hula hoop na nose, ale cez kruh dokáže preliezť každý. Aj pes.

„Milujem, keď sa obecenstvo zapojí, ľudia na mňa volajú alebo sa medzi nimi objaví nejaká zábavná postava,“ hovorí. „Energia mňa ako umelca sa prepája s energiou publika. Keď ono nemá záujem, strácam ho tiež, a potom je ťažké robiť dobrú šou.“

Je presvedčený, že pouličný umelec by mal reagovať na všetko okolo seba. Tých, ktorí nie sú v dialógu s publikom, označuje za festivalových umelcov. Kedysi, keď robil contact juggling, tak tiež fungoval. Sústredil sa na zložitý tanec krištáľových gúľ a ľudí, ktorí mu hádzali peniaze, si veľmi nevšimol.

„Chcel som byť zábavnejší. Začal som vyrážať do ulíc s tým, že nejdem zarobiť, ale učiť sa, ako interagovať s ľuďmi,“ spomína. „Zo začiatku bolo dosť strašidelné zavolať na náhodných okoloidúcich a presvedčiť ich, aby sa na mňa pozreli.“

Prvú podarenú šou zažil v Edinburhu. „Uvedomil som si, že ľudia sa smejú, počúvajú, odpovedajú. A keď som pozrel do klobúka, potešilo ma, koľko som zarobil. Vtedy som si povedal, že už rozumiem, ako to funguje.“

So žonglovaním začal v pätnástich. Popri štúdiu literatúry a filozofie na Univerzite v Edinburhu robil ohňovú šou. Niekoľko rokov kombinoval pouličné umenie s rôznymi prácami. Od roku 2005 je profesionál. Svoju publiku sa snaží prihovárať miestnym jazykom – po anglicky, taliansky, chorvátsky, maďarsky, rumunsky, česky, francúzsky či poľsky. A teraz to skúsi aj po slovensky.

V lete trávi viac času na festivaloch, ale po zvyšok roka pracuje hlavne na námestiach a v uliciach. „Žijem

v Turíne, kde je mojou celoročnou kanceláriou námestie Piazza Castello,“ hovorí. Jeho divákmi sú najčastejšie domáci alebo miestni turisti, ktorí si na víkend zájdu do mestských múzeí, reštaurácií a popritom aj na pouličnú šou. „Našťastie, Turín nie je veľmi turistické mesto. Uprednostňujem bežných ľudí, pretože sa viac zapájajú.“

Bežná šou trvá okolo 35 až 40 minút. Na festivaloch hodinu. Okrem leta, kedy je prihorúco, stihne v priebehu dňa aj tri vystúpenia. „Medzičasom si spokojne sedím a čítam knihu. Sem-tam si dám kávu, prehodím pár slov s ľuďmi,“ opisuje. „Normálne som dosť samotársky a tichý. Ian, ktorý robí šou, je úplne iný, vysmiaty a plný energie.“

Cieľom jeho vystúpení nie je iba rozosmievať. Považuje sa za moderného šaša, ktorý svojimi vtipmi nastavuje zrkadlo spoločnosti a podnecuje k zamysleniu. „Páči sa mi, že takto prispievam aspoň k malej zmene. Zároveň sa snažím vzájomne prepájať ľudí, aby nemali strach z toho, že sa nepoznajú.“●

Objavuj a zaži

Aj týždeň je málo... Projekt Objavte prepája v inovatívnom koncepte cestovného ruchu miestnych a návštevníkov zabudnutých slovenských regiónov.

Text Jana Čavojská

Foto Zuzana Gogová, archív Objavte

Keď Robo Vico, syn známeho karikaturistu Fedora Vica, prišiel s nápadom urobiť veľké cyklopodujatie na zviditeľnenie rusínskej národnosti, uvedomila si Eva Kocanová, že aj ona je Rusínka. Lenže túto časť svojej identity vôbec nemala odžitú. Pochopila aj to, že veľa ľudí je ako ona. Vykorenení zo svojho prostredia, nevedia jazyk, nemajú vybudované vzťahy. Možno práve preto v covidovom lockdowne vymyslela podujatie práve na zviditeľnenie rusínskej menšiny. Projekt Objavte má dnes oveľa väčšiu pridanú hodnotu. Spája ľudí, prináša nové zážitky a priateľstvá, prezentuje regióny cez ich najväčšie bohatstvo – šikovnosť a znalosti miestnych, ktorí otvoria svoje domovy a dielne cudzím.

Prvé Objavte v auguste 2020 priviedlo stovky návštevníkov do Uličskej doliny na severovýchode Slovenska. Čím ťa pritiahli práve Poloniny?

Je to národný park. Prečítala som si koncepciu rozvoja prírodného turizmu

nadácie Aevis. Bol tam kopec dobrých nápadov. Pýtala som sa, prečo ich nikto nerealizuje? Zvyšok bol čisto racionálna úvaha. Miestni ľudia musia z cestovného ruchu profitovať. Musia dostať zaplatené. A za čo dostanú zaplatené? Niektorí majú ubytovanie, krčmu. A ostatní? Čo by mohli robiť? Nakoniec z toho vyšiel koncept zážitkového podujatia.

Vyzeralo to tak, že ste spolu so Soňou Kožárovou cestovali do Uličskej doliny, stretávali ľudí a zisťovali, kto čo vie a môže to učiť návštevníkov?

Prvé kontakty sme našli cez internet. K trom remeselníkom sme išli na kávu a vypýtali sme si kontakty na ďalších. Takto sme so Soňou vždy na pár dní prišli do Polonín, okávičkovali sme si ľudí, popozerali, čo sa tam všetko dá robiť. Miestnym sme vysvetľovali koncept: budete robiť nejakú aktivitu, na ktorú si návštevníci dopredu kúpia vstupenky, a vy budete mať zaplatené.

Čo na to oni?

Neverili tomu. Presviedčali sme ich a popritom aj samé seba, že to bude fungovať. Veľa sme sa ich však pýtali, chceli sme, aby im to celé dávalo zmysel.

O aké aktivity napríklad išlo?

Varenie pirohov, tkanie na krosnách, pečenie chleba, plstenie, výrobu keramiky, prehliadku pralesa. Janka Kaščáková má permakultúrnu záhradku a sama pre seba si vyrába kozmetiku. Povedala nám, že už dávno rozmýšľala o organizovaní kurzov, len nevedela, ako na to.

S čím potrebovala poradiť?

U nej sme spolu vymýšľali, kde ľudí posadí, koľko potrebujú na výrobu kozmetiky priestoru. Niektorí zážitkári, ako napríklad keramikár Jaro Lechan, ktorý v Topoli aj ubytováva turistov a pečie s nimi chlieb, už mali skúsenosti a nepotrebovali našu pomoc. S inými sme preberali scenár: čím ľudí privítate, čo budete mať oblečené, kam ich usadíte, čo s nimi budete robiť? Remeselníci boli zvyknutí robiť ukážky na trhoch. No neboli zvyknutí na to, že nebudú prezentovať, ale učiť ľudí veci vyrábať. A najväčší problém bol nastaviť cenu.

„Stavby a príroda sú síce fajn, no esenciu miest tvoria ľudia.“

Prečo?

Zážitkári nevedeli, koľko si pýtať. Niektorí hovorili, že to urobia zadarmo. Nie, presviedčala som ich, za peniaze. Rozmýšľali sme, čo v cene má byť. Ako ohodnotia svoj čas? Nikdy sa nad tým takto nezamysleli. Vďaka tomuto podujatiu si uvedomili vlastnú hodnotu: keď sa niekomu venujem, mal by som za to dostať zaplatené.

Prvý ročník sa vydaril?

Dopadol nad očakávania. Zážitkári dostali od návštevníkov veľmi pozitívnu spätnú väzbu. Podarilo sa nám ukázať hodnotu rusínskej kultúry a presvedčiť miestnych, že stoja za to, aby za nimi niekto prišiel a zaujímal sa o nich. Nedávno sme si dali urobiť

monitoring tlače. Za štyri ročníky podujatia sme mali približne tristo pozitívnych mediálnych výstupov. Dovtedy sa objavovali skôr negatívne správy: o pašerákoch, mŕtvych migrantoch, o medveďoch, o tom, ako v regióne chýbajú služby. Nám sa podarilo vybudovať pozitívny obraz Polonín.

Aké novinky pripravujete toto leto?

Rozširujeme sa na oblasť Sninského kameňa a Zemplínske Hámre aj smerom na Osadné. Pridali sme zážitky spojené s koňmi, geológiou, históriou baníctva a hámrov. V sobotu večer budeme mať sprievodný program v spolupráci s festivalom Rozhýb kosti. Chystáme prekvapenie v oblasti gastru. A akurát ten víkend, 9.–11. augusta, budú padať perzeidy. Ale odporúčame ľuďom, aby prišli na celý týždeň. Je tam toho toľko čo robiť, že aj týždeň je málo.

Vlani ste k Poloninám pridali Bardejov. Načo upozorňovať na kúpeľné mesto, centrum ktorého je navyše zapísané na zoznam UNESCO?

Práve preto. Naše podujatia sú o ľuďoch. Stavby a príroda sú síce fajn, no ľudia tvoria esenciu miest. V Bardejove sme zviditeľnili zaujímavých ľudí. Robia veci, ktoré sa oplatí vyskúšať a tak spoznať mesto.

Kto boli bardejovskí zážitkári?

Mali sme medárov. Bardejovský med je veľmi známy a oceňovaný. Ďalej Jozefa Jarinu, ktorý vyrába fantastické oleje a nátierky z vlašských orechov. Zamestnal pritom ukrajinskú rodinku, ktorú od začiatku vojny ubytováva. Mali sme aj Martina Juríčka, výrobcu elektrických gitár. Od dvanástich rokov chodí po lese a zbiera drevo. Rastú tam nádherné javory. Miluje drevo a je úžasné, koľko o ňom dokáže rozprávať. Akademický sochár a reštaurátor Martin Kutný robil sochársky workshop a komentovanú prehliadku Baziliky svätého Egídia. Nebol to obyčajný sprievodca, ale človek, ktorý sa dotýka starých vecí a dáva im nový život. Peter Javorík mal workshop tvorby plagátu. A mali sme šarišsko-židovskú kuchyňu a stredovekú večeru.

Po Bardejove nasledoval Gemer. Tam bol postup podobný ako v Poloninách? Že ste prišli, objavovali a kávičkovali s ľuďmi?

Tam to bolo jednoduchšie. Cestovný ruch je na Gemerí rozbehnutý viac ako bol v Poloninách. Vznikla veľká ponuka zážitkov. Gemer je z určitého uhla známy, je tam Gotická cesta, Čierne diery, Betliar a Krásna Hôrka. My sme zas našli ľudí, ktorí robia zaujímavé veci. Opäť sa ukázalo, koľko skvelých ľudí má každý región. Na Gemerí sme mali prehliadky planiny Slovenského krasu, ornitologické vychádzky, výrobu čokolády, workshop o káve v lokálnej pražiarni, tkanie, drotárstvo, výrobu keramiky, výrobu šperkov s mineralógom. Pán, ktorý si postavil vežu na vlásku ako z rozprávky, vymyslel hru pre deti. Len týždeň pred podujatím si Lukáš otvoril požičovňu e-bikov. Vymyslel sprevádzanú trasu pre šesť ľudí. Báli sme sa, či si niekto požičia bicykel so sprievodcom. A prvé sa to vypredalo.

Medzičasom sa projekt Objavte Poloniny zmenil na Objavte a víkendovú ponuku transformujete na celosezónnu tak, aby si zážitky mohli ľudia objednať kedykoľvek. To znamená, že sa vám podarilo naštartovať zážitkárov, aby svoje služby ponúkali v širšom meradle?
Ako príklad uvediem Martina Jurička, ktorý vyrába gitary. Najprv hovoril, ako si nevie predstaviť ani

tú jednu prehliadku. Že má v dielni bordel a gitary sú drahé. Jeho práca mu pripadala nezaujímavá. Veď vyrobil už stovky gitár. No my aj návštevníci sme ho sledovali s otvorenými ústami. Všetko bolo pre nás nové. Učiteľky hovorili, že by chceli prísť na exkurziu so žiakmi. Dozvedeli sme sa aj, že Martinove gitary sú také dobré vďaka veľmi kvalitnému drevu. To je ďalšia hodnota tohto regiónu. Záujem o Martinove rozprávania bol veľký. Nakoniec sám prišiel s tým, že cez leto si vyčlení sobotné dopoludnia pre návštevníkov.

Ktorí ďalší ľudia a príbehy ti najviac utkveli v pamäti?

S mnohými sme nadviazali priateľské vzťahy. Keď Janka Kaščáková potrebuje prespať v Košiciach, nechám jej kľúče a spí u mňa. Pred pár dňami sa tu zastavil Jaro Lechan a doniesol mi tašku syrov od svojich oviec. Zajtra idem do Polonín. Stačilo zdvihnúť telefón a zavolať Jožkovi, ktorý mi dal kedysi prvé kontakty na remeselníkov. „Dobre, chystáme posteľ,“ odpovedal. Bývala som uňho, aj keď sa začala vojna na Ukrajine a dobrovoľníčila som na hranici v Ubli. Tam som sa zoznámila s Katkou Romanovou, ktorá so mnou a so Soňou tvorí parádnu trojku. Aj s niektorými starostami máme dobré vzťahy, hoci nie rovnaké názory. Sme pre nich dievčatá z mesta. Takže sa občas pochytiť. Ale je prínosné, že my máme možnosť vidieť ich život

„Miestni ľudia musia z cestovného ruchu profitovať. Čo by mohli robiť? Nakoniec z toho vyšiel koncept zážitkového podujatia.“

v regióne našimi očami a oni zas vnímajú náš pohľad na ich región.

Ako berú takéto stretnutia miestni?

Po prvom ročníku som sa pýtala zážitkárov, aký mali pocit z toho, že si pustili do domu cudzích ľudí. Odpovedali, že tí ľudia boli super. Že sa pýtali, že chceli všetko vedieť, že všetko kúpili. Pre miestnych to bol až šok. Že prišiel niekto, kto sa zaujímal. Mali sme skupinu pätnástich belgických dôchodcov. Sedeli u Janky Kaščákovovej a bolo im jedno, či budú robiť nejaké mastičky. Pýtali sa, kde je

najbližšia nemocnica, ako deti cestujú do školy, ako často chodí autobus, kde ľudia pracujú, aký je v okolí priemysel. Otázky, ktoré kladú návštevníci, otvárajú oči miestnym. A ich odpovede zas otvárajú oči nám, ľuďom z mesta s úplne iným komfortom života. Rozprávali napríklad o tom, ako odchádzajú za prácou do zahraničia a rodiny sú rozdelené. Ako funguje susedská výpomoc a dedinská spolupatričnosť, lebo ľudia sa tu navzájom potrebujú. O tom sme sa presvedčili na vlastnej koži. Počas festivalu sme si potrebovali požičať predlžovačku. Zazvonila som do domu oproti, či nemajú požičať, že robíme akciu na námestí a spíme u Jarky v apartmáne Kurník. Chlapík pozrel na mňa a opýtal sa len: „Akú dlhú?“ A doniesol mi ju s tým, aby som ju potom v nedeľu nechala za bránkou.

Poloninám vaše podujatie pomohlo naštartovať cestovný ruch. Ako pomohlo Bardejovu?

Ľudia tam chodia do kúpeľov a pozrieť si UNESCO stavby. Ale v skutočnosti tam cestovný ruch až tak nefunguje. Mesto je väčšinou prázdne. Nežije turistami. Zážitky sme veľa promovali na sociálnych sieťach a v médiách. Miestni boli prekvapení. Začali sa im ozývať známi, že by prišli do Bardejova. Že predtým by ich to vôbec nenapadlo, ale teraz vidia, že tam môžu stráviť aj celý víkend. Na historickej večeri sme mali 40 % miestnych ľudí. Zúčastňovali sa aj iných zážitkov a spoznávali vlastné mesto.

Plánujete pridať ďalšie regióny?

Myslím si, že každý región si zasluží takéto podujatie. Víkend je len nástroj na zviditeľnenie a rozvoj a na vytvorenie komunity, ekosystému aktívnych ľudí. Tento rok chceme pridať oblasť Bodrog – Tokaj. Pracujeme aj na severovýchode, aby boli zahrnuté Medzilaborce, Stropkov a Svidník. Tak budeme mať v ponuke celý východný okraj Slovenska. Rozširujeme tím. Ak sa chce niekto pridať, je vítaný. Keby to bol človek z iného neobjaveného regiónu Slovenska, sme otvorení ísť aj tam. Naš koncept sa ukázal ako životaschopný a replikovateľný. Tým, že je postavený na miestnych ľuďoch, bude vždy jedinečný.

Nájdu sa ľudia, ktorým sa nepáči?

Často dostávame otázku, či sa nebojíme masovej návštevnosti v Poloninách. Trošku sa nad tým usmievam. S cestovným ruchom ako takým sme ešte poriadne nezačali a už sa bojíme, či ho náhodou nebude veľa. Masový turizmus sa bude rozvíjať len vtedy, ak tam budú masové atrakcie. Kým neurobíme akvapark, veľké lyžiarske stredisko, stometrovú vyhliadkovú vežu, nemáme na čo ľudí masovo prilákať. Teraz sme v bode, keď môžeme diskutovať o tom, aký ten región chceme mať. Na akých hodnotách postavíme rozvoj.

Čo najdôležitejšie si vďaka projektu Objavte objavila ty sama?

Rôznorodosť životných osudov a životaschopnosť ľudí, ktorí dokážu

vymyslieť skvelé veci. Vo svojom prostredí sú často ako jednorožce. Okolie im nerozumie, niekedy dokonca nepraje alebo hádže polená pod nohy. Keď sa títo aktívni a šikovní ľudia pospájajú, posúvajú svoj región vpred. Vďaka Objavte mám okolo seba veľkú sieť dobrých, fajných ľudí. A trochu už aj bisidujem.●

EVA KOCANOVÁ (44)

Pochádza z Košíc, absolvovala Fakultu manažmentu Univerzity Komenského v Bratislave, kde študovala strategický manažment. Sedem rokov žila v Španielsku a robila zahraničný obchod. V súčasnosti sa venuje regionálnemu rozvoju v občianskom združení. Také naše, ktoré organizuje podujatia pod značkou Objavte na východnom Slovensku. Spolupodieľala sa na vyznačení slovenského úseku pútnickej Svätajakubskej cesty.

Nasadzujú si červené nosy, aby priniesli pravidelnú dávku láskavého klaunského humoru do nemocníc či k seniorom. Sú výnimoční, sú smiešni, sú bezprostrední a popritom liečia dušu.

Spoza dverí sa ozýva šuchot, buchot, hra na ukulele a spev. Je streda poobede a som na detskom oddelení vo Fakultnej nemocnici v Nitre. „Dobrý deň, môžeme?“ po zaklopaní a súhlase vstupujú do izby malej Lili doktorky Bernadeta Spevavá a Emília Bažíková. Emília sa okamžite zachytí o stoličku a ťahá ju nemotorne cez celú izbu. Malá pacientka sa najskôr čuďuje, aká smiešna vizita sa u nej práve zjavila. S otvorenými očami sleduje, čo zdravotní klauni z Červeného nosa stvárajú. Začína sa smiať stále viac a zabúda, že je v nemocnici a nemôže sa naháňať s kamarátmi po ulici. „Som tu tretí deň a nie je mi úplne dobre. Bolí to. Ale táto návšteva bola teraz zábavná.“

Špecialisti na smiech

Text Mária Múhl
Foto Mária Múhl, archív OZ
Červený nos Clowndoctors

POSLANIE SPLNENÉ

„My sme takí meniči atmosféry. To ma neskutočne baví. Úplne najviac je, keď odchádzam z izby a počujem smiech. Moje poslanie bolo splnené. Hotovo. Idem ďalej,“ vysvetľuje zdravotná klaunka a učiteľka na Základnej umeleckej škole v Nitre Ľubica Šulíková a doktorka Bernadeta Spevavá v jednej osobe.

Už dvadsať rokov špeciálne tímy doktorov na smiech z občianskeho združenia Červený nos Clowndoctors chodia po nemocniciach, za seniormi do domovov dôchodcov a do liečebných domov. Profesionálni umelci a umelkyne prinášajú smiech do stresujúceho nemocničného prostredia. Snažia sa odbúrať syndróm bieleho pláštá a strach u detí. Pravidelne rozveseľujú pacientov počas náročných onkologických liečení. Psychická pohoda pomáha aj pri uzdravovaní tela. Lekári pozorujú reálne výsledky. Anesteziológovia potvrdzujú, že dieťaťu, ktoré ide na operáciu v dobrej nálade, stačí podať oveľa menšie množstvo účinnej látky.

„Naše vizity sú smiešne, kopia sa nám rôzne problémy. Niekedy nevieme trafiť do dverí, snažíme sa podať veci, aj keď si ich nikdy nepodáme. Zoberieme si cudziu kávu, odchádzame s mamičkinou kabelkou. Sme chránení kostýmom. Môžeme byť drzejší a dovoliť si toho viac,“ opisuje druhá doktorka Emília Bažíková a bábkoherečka Frederika Kašiarová v jednom.

TOĽKO PROBLÉMOV

Každý klaun predtým, ako ho pošlú za pacientmi, prejde špeciálnym tréningom. Klauniády sú založené na improvizácii. „Pre mňa to nie je práca, ale poslanie,“ hovorí Ľubica. „Keď som pred jedenástimi rokmi išla na konkurz, netušila som, do čoho idem. Človek nepríde s niečím pripraveným. Výber je založený na improvizácii a komisia sa snaží kandidáta dostať do maximálneho trápna. Chce vidieť autenticnosť.“

Každý klaun má svoje jedinečné meno, kostým, rekvizity i charakter. Jeho osobnosť sa rokmi vyvíja, mení, získava esenciu. Tak vníma jednotlivé zručnosti a charakterové črty Ľubka. Vďaka nim je každý z takmer sedemdesiatich profesionálnych rozveseľovačov jedinečný. Stávajú sa z nich červenonosi doktori, sestričky, asistenti, fyzioterapeuti či šoférka sanitky. Klauni sa neustále vzdelávajú na workshopoch. Dnes pôsobia v päťdesiatich nemocniciach a za dvadsať rokov odklauňovali na Slovensku viac ako tridsaťdva tisíc návštev.

Návštevy v nemocničných zariadeniach absolvujú vždy vo dvojici. Na každú izbu majú pár minút, no obehnúť celé oddelenie trvá hodiny. „Keď otvárame dvere, vychádzame z toho, aká je v izbe práve situácia. Niekedy máme misiu, napríklad zmerať teplotu. Buď ju nikdy nezmeriame alebo máme okolo toho toľko problémov, až je to smiešne. Búčame, narážame, padajú nám veci z rúk. Chytáme sa momentu, kedy sa dieťa začne smiať, opakujeme to a gradujeme. Keď sa malý pacient naozaj baví, môžeme ísť ďalej. Zmenili sme atmosféru,“ s nadšením rozpráva Ľubica. „Každý máme takého svojho pilota. Ten vidí, čo sa deje, a rýchlo zhodnotí situáciu. Cez klaunský nos ju pretaví do humoru. Musíme mať obrovský balík empatie, aby sme vedeli vycítiť, čo si môžeme dovoliť. Klauni celkom výrazne prekračujú hranice. Keď si nasadím klaunský nos, som slobodná vo všetkom. Nie sme drzí, ale skôr humor otvárame a prinášame všade, kde sa objavíme. Aj v sesterskej izbe sa snažíme uvoľniť atmosféru.“ Dobré vzťahy medzi zdravotným personálom a klaunkami je vidieť hneď po príchode. Bernadeta sa vyobíja s niektorými sestričkami a upratovačkou.

„Anesteziológovia potvrdzujú, že dieťaťu, ktoré ide na operáciu v dobrej nálade, stačí podať oveľa menšie množstvo účinnej látky.“

VY STE TRÁPNI

Klaunské vystúpenie pomáha aj rodičom, ktorí sú s deťmi niekedy aj týždne v nemocnici. „Trošku sa odreagujú, zmierni to ich stres. Sú potom optimistickejší a silnejší pre svoje deti,“ pridáva sa sestrička Lenka. Na chodbe práve klaunky stretávajú tínedžera Štefana. „Sranda musí byť!“ smeje sa a okamžite sa na doktorky naladí. Pristupuje na ich hru. Stáva sa z neho primár, ktorý ide s klaunmi pozrieť svojho spolupacienta Lukáša. Ten je trochu vážnejší. Stane sa z neho Štefanov zamestnanec a vtipná scénka je na svete. Obe vyparadené doktorky postupne klopajú na ďalšiu a ďalšiu izbu. U najmenších pacientov fungujú pesničky a bublinky, u trochu starších napríklad narážanie do dverí. „Musia cítiť, že ich nechcem strápníť. Vždy sa prispôbujeme veku pacientov. Keď počujeme u mládeže poznámky ako „vy ste trápni“, tak sa z toho neskutočne tešíme – a tínedžeri nechápu, ako sa z toho môžeme tešiť,“ smeje sa doktorka Bernadeta Spevavá.

Zdravotní klauni navštevujú aj detské psychiatrické oddelenia. Tam sú opatrnejší a jemnejší. „Asi rok testujeme iný prístup k psychiatrickým pacientom. Je to pre mňa nová cesta. Podľa vzoru klaunky z Čiech prichádzame na

oddelenie ako rodina. Sme brat so sestrou, sesternice, bratranci. Doťahujeme sa a ukazujeme, že aj keď vzťahy nie sú ideálne, dôležité je nadchnúť sa. Nie sme takí výbušní a hluční, nechceme od detí veľké zapájanie sa. Snažíme sa priniesť niečo krásne a veľa pozitívneho. Je to pre nás aj výzva, sú tam mladí ľudia, ktorí nemajú nádej, nevedia sa hrať, lebo nedostali túto možnosť,“ hovorí o najnovších skúsenostiach Ľubica. „Niekedy riešime situáciu len ako klauni medzi sebou. Deti nás môžu odmietnuť a nezapojiť sa. Od dospelých málokedy dostanú takú možnosť výberu,“ dopĺňa Ľubica.

JE TO ZÁZRAK

Niektoré oddelenia sú ľahšie, z iných si klauni nesú ťažšie spomienky. Frederika Kašiarová hráva v bábkovom divadle. Ku Clowndoctors sa pridala pred tromi rokmi počas covidu. „V divadle sa mi nik neotvára, tam ľudia ticho sedia. Klaunovanie je náročnejšie. Často si beriem príbehy ľudí domov. Nie je to hra, toto je reálny život. Prvé návštevy boli veľmi emotívne. Ale ako viac objavujem svojho klauna, viac dokážem pocity filtrovať cez neho. Podebatujeme s kolegom, dáme si

„Keď odchádzam z izby a počujem smiech, moje poslanie bolo splnené.“

kofolu či koláčik v bufete a vrátime sa do svojich bežných životov.“

Pre Frederiku je dôležitou psychohygienou beh. Oddýchne si aj pri sadení zemiakov u babky. Jej doktorka má v sebe noblesu, nevie, čo presne robí, ale vo všetkom, čoho sa chytí, je naozaj dobrá. Dnes sa cíti ako šéfka, ktorá riadi všetky izby. „Som boss, ale som blbá. Mojm veľkým snom je asistovať pri operácii a operovať. Ktovie, ako by to dopadlo,“ smeje sa. „Pre mňa je každá klauniáda veľké obohatenie. Ako človeka ma to posúva ďalej. Emočne ma to formuje. Všimla som si, že ľudia nie sú zvyknutí došávať veci len tak. Pri našich návštevách ich to prekvapí. Prinášame vlnu ľudskosti. Je to zázrak.“●

↓ Zdravotných klaunov možno vidieť najmä v nemocniciach, ale pri príležitosti 20. narodenin organizácie ich výnimočne môžete stretnúť aj v uliciach miest, napríklad aj na Kremnických gagoch.

Text Karol Sudor

Foto Dávid Ištók, Ondrej Koščík,
Lukáš Gress, Martin Šveda, Adam
Zvolenský, Dave Mariancik

OSLAVA SLOBODY

Multižánrový festival Pohoda sa stal jedným zo symbolov leta. Za svojimi hodnotami si stojí už takmer tridsať rokov.

Ak robíte niečo, čo je postavené na nejakých hodnotách, musíte byť pripravený aj na znášanie následkov, hovorí hudobník a šéf najznámejšieho letného festivalu na Slovensku Michal Kaščák. Nebráni sa žiadnej diskusii, no trápí ho, že za názor sa často považuje aj lož alebo výzva na násilie. A keď mu je z útokov na jeho osobu ťažšie, spomenie si, ako v komunizme niektorí neuhli ani za cenu, že ich zavreli. Alebo si uvedomí, čo dnes prežívajú ľudia na Ukrajine.

Máte radšej zimu či leto?

Jednoznačne leto. Som priaznivec toho, ako sú u nás nastavené jednotlivé ročné obdobia, nesťažujem sa ani na chlad, ale najviac milujem teplo. Dokonca až tak, že nemám rád klimatizáciu.

Ako ste v detstve trávili letá v Trenčíne?

Vonku pri futbale, behu, na bicykli. Najčastejšie sme však boli pri Váhu. Pri sídlisku, kde sme bývali, bol krásny priestor medzi hrádzou a riekou, dnes je tam golfové ihrisko. Ako deti sme si ho rozdelili na jednotlivé kráľovstvá, kde stromy predstavovali hrady. Vyrábali sme si rôzne mapky, bojovali ako rytieri, hrali hry...

Čo vás formovalo? Už ako dieťa ste totiž v skupine Bez ladu a skladu spievali zrelé texty typu „píšte všetci modrým perom, iná farba nebude“ alebo „Čím chceš byť? Udavač“. Rozumeli ste im v trinástich rokoch?

Jasné, veď mnohé z nich som aj napísal, napríklad Udavača. Text o písaní modrým perom napísal Stano Dajča. Doma sme mali veľmi slobodné ovzdušie. Kľúčovú rolu zohral náš otec a najmä môj najstarší brat. Ako desaťročnému mi na narodeniny daroval platňu Abraxasu, púšťal mi rôzne kapely českej alternatívy. Veľa sme sa rozprávali o pozadí toho, v čom žijeme. Texty, ktoré sme potom začali robiť, preto prišli prirodzene. Myslím si, že všetky trinástročné deti vtedy vedeli, v akom režime žijú. Nechceli sme spievať o láske, lebo takých piesní bolo v rádiu veľa, a nechceli sme

spievať ani o mieri. Zdalo sa nám to pokrytecké, tvárili sme sa ako „tábor mieru“, ale boli sme posadnutí násilím, armádou a pochodovaním, ruské jadrové zbrane sme mali rozmiestnené po celej krajine, ale protestovali sme proti tým, ktoré boli inde. Esenciou hudobného pokrytectva bol Festival politickej piesne v Martine, oslava komunistickej strany a jej ideológie.

Nevyzývalo vás blízke okolie, aby ste sa krotili, lebo si môžete pokaziť životy?

Nielen blízke, ale aj vzdialené okolie. Neraz nám cudzí ľudia po koncertoch hovorili, že si koledujeme o problémy.

A občas nás varovali aj rodičia. Dodatočne nám prezradili, že sa o nás veľmi báli. Podporovali nás, ale otec nám raz povedal, aby sme sa venovali radšej klasike, lebo za hranie Mozarta nikoho nezavrú.

V roku 1997 ste prvýkrát usporiadali hudobný festival Pohoda. Mali ste len 25 rokov. Aká bola pôvodná ambícia? Lebo dnes je už Pohoda jedným zo symbolov slovenského leta.

Festival vznikol po tom, čo som sa kamarátovi v Uherskom Hradišti sťažoval, že sa na Slovensku nič ne deje, že kým v Česku v pivniciach vznikli prevažne hudobné kluby, u nás skôr fitnesscentrá. Odpovedal mi, že mám teda niečo urobiť. Bola to zaujímavá situácia, lebo s kapelou sme už boli dohodnutí na rozpade. Nakoniec sme sa s Mariom Michnom rozhodli, že urobíme akciu, na ktorú zavoláme hrať spriatelene kapely. Na jednom pódiu tak hralo sedem skupín z Česka a Slovenska plus jedna z Ruska. Nebola v tom ambícia stať sa festivalovým promotérom, nebodaj to organizovať každoročne. Lenže o rok sa kamaráti začali pýtať, kedy bude pokračovanie. Nakoniec sa to vyvinulo do podoby multižánrového festivalu a v júli sa uskutočnil jeho 27. ročník.

Kedy ste sa rozhodli rozšíriť hudbu o ďalšie aktivity tak, aby tam tri dni dokázala prežiť celá rodina?

Už na druhom ročníku, lebo kamarátovi sa narodilo dieťa a chcel ho tam vziať. Urobili sme tam teda pieskovisko a pridali hojdačky. Festival sme vtedy spojili aj s kampaňou Ro(c)k volieb, keďže v roku 1998 boli kľúčové parlamentné voľby, v ktorých šlo o porážku mečiarizmu. Už vtedy sme

tam teda mali aj sektor neziskoviek. Dnes nám kadekto vyčíta, že sme sa časom stali angažovaným festivalom, ale angažovaní sme boli od začiatku. Hlavným partnerom vtedy bola Nadácia otvorenej spoločnosti, ktorá je dnes škaredo škandalizovaná, ale neférová, lebo práve peniaze „od Sorosa“ vtedy pomohli vo veľmi pozitívnom posune našej krajiny. Tretí ročník v roku 1999 nás prekvapil, lebo sme čakali tritisíc ľudí, ale prišlo ich viac ako osemtisíc. Na jednej strane to bolo pozitívne, na druhej sa ukázalo, že máme málo toaliet, že servis pre ľudí je nedostatočný. Naš bubeník vtedy prišiel s tým, že by bolo dobré nájsť si partnerov. Práve sponzori nám umožnili od roku 2000 rozšíriť priestory a dať tomu vyššiu úroveň. Kamaráti tiež prichádzali s nápadmi priniesť aj iné druhy umenia, čiže mať tam aj klasickú hudbu, literatúru, výtvarné umenie, diskusie... Kľúčové bolo presťahovanie sa na trenčianske letisko. Festival sa vtedy nadýchol a postupne sme dospeli do štádia, keď tam tri dni naozaj dokáže stráviť celá rodina. Je to teda o stretnutiach rôznych generácií.

Pohoda je známa snahou o solídny komfort návštevníkov. Keďže sa koná v lete, dôležitý je prístup k hygieny, pitnej vode, možnosti schladiť sa, nájsť tieň... Inšpirujete sa v zahraničí?

Aj. Na zahraničných festivaloch som však odpozoroval aj to, ako by to nemalo byť. Napríklad na britských festivaloch sú veľmi podceňované toalety. Keď ju človek potrebuje, je veľmi ponižujúce čakať v nekonečnom rade. Našou snahou je mať nielen dostatok WC, ale udržať aj štandard ich čistoty. V roku 1999 za mnou prišiel jeden punker. Myslel som si,

„Vždy sme stavali na tolerancii a z toho sa nedá uhnúť.“

že ma pochváli, aký skvelý festival robíme, ale schytal som kritiku, ako je možné, že pozývam ľudí na festival, keď tam nemám dosť záchodov. Bol to práve zlomový rok, keď nám prišlo oveľa viac ľudí, než sme čakali. Veľmi som sa vtedy zahanbil. Keď dnes niekde čítam, ako ľuďom z alternatívy neprekáža nízka úroveň hygieny, len sa pousmejem. Neviem si predstaviť nikoho na svete, kto by chcel dlho čakať na WC a potom v ňom nájsť strašnú špinu. Rovnako dbáme na ostatné služby. V lete jednoducho musí byť k dispozícii dostatok pitnej vody, priestorov s tieňom, možností schladiť sa, kvalitné jedlo... Všetky tieto veci dokonca zámerne predimenzujeme. Celá filozofia je jednoduchá – chceme, aby sa ľudia cítili príjemne, a je jedno, či prišli na hudbu, alebo na iné sprievodné podujatia.

Leto prináša aj prietrže a búrky. Na jednom ročníku Pohody došlo, žiaľ, k tragickým udalostiam. Spolupracujete s meteorológmi?

Áno, spolupracovali sme s nimi už aj pred Pohodou 2009, keď sa stalo to nešťastie. Odvtedy máme meteorológov aj priamo na letisku. V rámci európskej festivalovej scény je to rarita, štandardom sú meteorológovia na telefóne, ale my ich chceme mať priamo na mieste. Búrky v lete sa dokážu vytvoriť hocikde, stačí na to 30 minút. Navyše okolie trenčianskeho letiska je špecifické, lebo sa tam stretávajú tri pohoria. O to viac si ceníme, že dostávame predpovede počasia priamo pre miesta, kde sú zhromaždení návštevníci. Vývoj sledujeme na monitoroch a s odborníkmi ho dokážeme konzultovať prakticky nepretržite.

„Keď počujem, že Pohoda je festivalom politickej piesne, je mi do smiechu. Festival politickej piesne bol oslavou totality, my sme oslavou slobody.“

Ako rozmýšľate pri tvorbe programu, keď viete, že namiesto jednej naozaj veľkej hviezdy si môžete dovoliť desať menších?

Je to ťažké. Honoráre najznámejších umelcov idú do astronomických výšok. Mnohé kapely si dnes nemôžeme dovoliť, hoci kedysi sme s nimi rokovali. Nechceme, aby honorár pre jednu kapelu zhltol 80 percent rozpočtu na program. Máme šťastie, že nerobíme mainstream, zatiaľ sa nám darí program vyskladať tak, aby bol silný aj umelecky zaujímavý. Tvorba programu je hľadanie balansu s rizikom omylu. Kedysi sme na najväčšie mená minuli asi tretinu rozpočtu, dnes sú to dve tretiny. Na všetky ostatné mená nám ostáva posledná tretina.

V našej spoločnosti už dlho vládne napätie, rastie agresivita, prišlo aj na atentát na premiéra. Budete nejakو upravovať dramaturgiu diskusií na festivale v snahe schladiť negatívne emócie v ľuďoch?

Nie, lebo napäté časy sú tu dlhodobo a jednou z úloh Pohody je práve spájanie rôznych svetov. To, že sú nám umelo podsúvané iné ciele a hodnoty, na tom nič nemení. Z toho, čo robíme, nebudeme ustupovať, a teda ani robiť formálne zmeny v programe. Vždy sme stávali na tolerancii a z toho sa nedá uhnúť. Nikdy sme tiež iné podujatia neoznačovali negatívnymi nálepkami, nikdy som si o nich nevymýšľal nezmysly, ako to niektorí robia o mne.

Kritici vám vyčítajú účasť politikov ako Havel, Kiska, Čaputová, označujú akciu za festival politickej piesne, narkomanov, slniečkárov, LGBTI, liberálov, progresívcov... Čo to ponížovanie robí s vami osobne?

Sociálne siete nečítam ani na nich nie som, takže väčšiny urážok som ušetrený. Občas si prečítam komentáre pod našimi statusmi, ale tie sú zväčša pozitívne. Jasné, mnohé urážky a konšpirácie sa ku mne dostanú aj inými kanálmi, ale netrápim sa tým. Držím sa toho, že ak robíte niečo, čo je postavené na nejakých hodnotách, musíte byť pripravení

aj na znášanie následkov. Ak niekto hovorí veci, ktoré sa na Pohode nikdy nespomenuli, nikdy sa nestali, nemám sa ako brániť. Trápi ma, že u nás sa za názor často považuje aj lož či výzva na násilie. Hovorím to pritom ako človek, ktorý sa nebráni žiadnej diskusii. Je však lož a výzva na násilie názorom? Netvrdím, že sme sa pri výbere umelcov na festival nikdy nezmýlili, také veci sa za takmer tri desiatky rokov jednoducho stanú. Niektorí nám však vytýkajú aj hostí, na ktorých som najviac hrdý. Ukážkovým príkladom je Václav Havel. Patril k najdôležitejším hosťom, akých sme tam vôbec mohli mať. Keď počujem, že Pohoda je festivalom politickej piesne, je mi do smiechu. Festival politickej piesne bol oslavou totality, my sme oslavou slobody. Pohoda je doslova opozitom tohto podujatia. A keď mi je z útokov na moju osobu ťažšie, vždy mi pomôže spomenúť si, ako v komunizme niektorí neuhli ani za cenu, že ich zavreli, prípadne si uvedomím, čo dnes prežívajú ľudia na Ukrajine.

Predpokladám, že Pohodou sa pre vás leto nekončí.

Áno, v tomto roku nás čakajú viaceré letné koncerty. Je to úplne iný typ zážitku, na ktorý sa veľmi teším. Zároveň sa každý rok snažím dostať aspoň na jeden festival v zahraničí, aby som našiel novú inšpiráciu a pozrel sa na tamojšie trendy. V auguste konečne vypnem a stratím sa v nejakom prírodnom kempe bez elektriny a vody. V septembri už naplno pracujem.●

MICHAL KAŠČÁK (1972)

Vyštudoval matematiku a zemepis na Prírodovedeckej fakulte UK v Bratislave. Od trinástich rokov pôsobil v kultovej trenčianskej kapele Bez lađu a skladu. Americký denník New York Times ju v roku 2009 zaradil medzi skupiny, ktoré prispeli k pádu železnej opony. Od roku 1997 organizuje multižánrový festival Pohoda.

STUDENÉ POKUŠENIE

Slovenkou, s ktorou som rok spolu-
pracoval. Moja predstava o zmrzline
sa začala meniť. Rozhodol som sa ísť
vlastnou cestou. Našiel som si tento
priestor na sídlisku. Absolvoval som
kurz naturálneho gelata. Robí sa z prí-
rodných surovín. A bolo rozhodnuté,
akú zmrzlinu budem ponúkať.“

ŠÚPU, PRAŽIA, PEČÚ

Po týždennom kurze neďaleko
Florencie si domov priniesol základný
návod na výpočty, koľko cukrov a tu-
kov musí mať bez ohľadu na to, či je zo
smotany, mlieka, vegan alebo sorbet,
aby nebola príliš tuhá. „Celú zimu som
po kurze doma skúšal. Jeden druh mu-
sím niekedy pripraviť aj štyrikrát, kým
sa dopracujem k správnej chuti a kon-
zistencii. Bolo to náročné. Skúšal som
zmrzliny, do toho som hľadal dodáva-
teľov, zariaďoval priestor, nakupoval
stroje. Napríklad používame tri rôzne
druhy belgickej čokolády. Vyrábame si
vlastné topingy na vrch vaničiek, do
niektorých pečieme korpusy. Chcem
vyrobiť všetko, čo sa dá.“

So svojim tímom šúpe desiatky
kilogramov ovocia, pražia orechy, pečú
keksíky. Stabilizátory používajú len
tie na prírodnej báze. Vtedy je chuť
i konzistencia iná. A výnimočná. Jedna
lopatka má okolo sto gramov. Stačí si
naložiť dve a človek má plné brucho.
„V gelate je pomer vzduchu dvadsať
percent. V klasických zmrzlinách aj
päťdesiat. Preto sú sice veľké, vlá-
dzete zjesť aj šesť kopčekov, a stále
nie ste plní. U nás si dáte dva a hneď
to pocítite,“ hovorí Juraj. On sám má
najradšej tiramisu. Medzi zákazníkmi
je obľúbená pistáciová, ktorej sa bez
problémov predá aj dvadsať kilogra-
mov. Keď je dobrý deň, v TIMI AMO
nalopatkujú do dvesto kilogramov
zmrzliny. Otváraciu dobu ovplyvňuje
počasie. Keď je slnečno, predávajú sa
kyslejšie sorbety, keď je nižšia teplota,
idú mliečne druhy.

Zmrzlinári pracujú počas letných
mesiacov každý deň. Na zimu stroje
zazimujú, naberajú energiu na ďalšiu
sezónu a vymýšľajú nové recepty.
Mňam!●

Text a foto

Mária Múhl

Miluje
zmrzlinu, miluje
jednoduchosť. Juraj
Fekete ju pripravuje
z prírodných
surovín, každú
ochutná a až potom
ju ponúkne aj
zákazníkom.

Pred zmrzlinárňou TIMI AMO Gelato
& Coffee v bratislavskom Ružinove sa
tvorí dlhý rad. Je dvanásť hodín, otvá-
rajú. Šéfmzrznár Juraj Fekete a jeho
tím nakladá jednu lopatku za druhou.
Mango, belgická čokoláda, kivi, ško-
rica, mandle s kokosom, biely nugát.
Každý deň od marca do konca septem-
bra ponúka dvanásť rôznych druhov
chladeného potešenia. Päť je stálych,
sedem obmieňa.

BOLO ROZHODNUTÉ

„Nové príchute sa dajú ešte stále
vymyslieť. Momentálne máme v zásobe
cez sto receptov. Otázne je, koľko vani-
čiek predám z neštandardných druhov.
Napríklad biela čokoláda s wasabi.
V Japonsku by to možno bol hit, u nás
sa neosvedčila,“ vysvetľuje Juraj, ktorý
sa zmrzlinárskemu umeniu priučil na

kurzoch v Taliansku. Vymenil prácu
v administratíve za jeden z najobľúbe-
nejších dezertov.

„Môj dedko bol šéfkuchár na vla-
kovej stanici, otec tiež rád varil, a tak
keď som ochutnal pravé gelato na
Sicílii, bolo rozhodnuté,“ usmieva sa
Juraj, ktorý tento rok otvoril šiestu
sezónu. Gastro podnikateľských
plánov mal viacero v hlave. Vždy chcel
byť pri celom procese výroby, aby
mohol dozrieť na kvalitu. Na tej mu
mimoriadne záleží a výroba ho najviac
baví. Proces trvá päť až šesť hodín.
Ak pečie korpusy či vyrába špeciálne
orechové pasty, je to dlhšie „Na prvom
kurze som sa učil pripravovať talianske
gelato. Bol som prekvapený, robili sme
ho z polotovarov. Tak ho pripravuje
asi deväťdesiat percent gelato zmrz-
linárov. Na kurze som sa oznámil so

	24 NOTA BENE KULTÚRNE TIPY			25 KULTÚRNE TIPY		LETO V MESTE
	FESTIVALOVÝ JÚL			FEST FAJNÝ FEST rodinný multižánrový festival priateľský k deťom aj domácim miláčikom. V krásnom parku pri rieke vás zabavia Chiki Liki Tu-a, Para, Berlin Manson, Smyfobia a ďalší. ● <i>park Kaštieľa Strážky</i> ○ 27. 7.	MIX HRADBY SAMOTY festival experimentálneho audiovizuálneho umenia, zameraný na hudobné žánre ako dark ambient, dark folk, drone, industrial, noise, ktoré prepája s tajomnou atmosférou časom poznačených pamiatok. ● <i>Kaštieľ Jablonica</i> ○ 4. 7.–6. 7.	TIP LACA ORAVCA <i>občianskeho aktivistu a dramaturga Novej Cvernovky</i> FESTIVAL 66 HODÍN hudba, divadlo, site-specific umenie, slam, workshopy, diskusie. ● <i>Smolník, bývalá tabaková továreň v Smolníku</i> ○ 18. 7.–21. 7. „<i>Tento festival má všetko vo svojom mene. Je to proste skvelá 66-hodinová jazda plná zábavy i umenia v čarovnom prostredí bývalej tabakovej továrne vo východoslovenskom Smolníku. „Deckám“ z Tabačky sa vlani na 1. ročníku podarilo nastaviť latku poriadne vysoko, tak som zvedavý, čím nás prekvapia tento rok.“</i>
	HUDBA FESTDOBRE festival, ktorý podporuje najmä menšinové žánre folk, country, bluegrass, blues, world music. Môžete sa tešiť na Katku Koščovú, Karla Plíhala či Romana Horkého. ● <i>Ranč pod Babicou/Bojná</i> ○ 4. 7.–7. 7.	GRILLEGALIZED & RADOŠT SUMMER OPEN AIR mestský festival plný techna, tech housu a drum&bassu, pridte sa zabaviť s DJ’s: Volster, Off/Grid, Boss (techno), Aliby, Changing Faces či Prototypes (drum and bass). ● <i>Zlaté piesky</i> ○ 12. 7.–13. 7.	ROOTS multižánrový undergroundový festival, ktorý prináša 30 interpretov na dvoch pódiach, vrátane austrálskych Zombie Cats, ktorých krédom je tvorivá sloboda, či mladého slovenského rapera Shimmiho v spoločnej show s AstralKid22. Bude aj street art a grafiti, workshopy, foto výstava, mapping, no hlavne poctivý underground s tradíciou a atmosférou. ● <i>kúpalisko Sunny, Martin</i> ○ 19. 7.	DIVADLO LETNÉ SHAKESPEAROVSKÉ SLÁVNOSTI otvorí premiéra titulu Skrotenie zlej ženy v réžii Michala Vajdičku, ktorý sa na festival vracia po desiatich rokoch. Notoricky známy príbeh o večnom súboji mužov a žien prinesie nielen ako komédiu k popukaniu. Tešiť sa môžete aj na inscenácie Hamlet, Macbeth či Komédia omylov. ● <i>Nádvorie Bratislavského hradu</i> ○ 4. 7.–6. 8.	FOLKLÓRNY FESTIVAL VÝCHODNÁ ponúkne multižánrovú show o slovenskom folklóre, nebude chýbať ľudový orchester, spevácky zbor, tanečný súbor, hudobná skupina, herecké legendy. ● <i>Východná</i> ○ 4. 7.–7. 7	TIP PETRA BÁLIKA <i>hudobného publicistu</i> POHODA ● <i>Letisko Trenčín</i> ○ 11. 7.–13. 7. „<i>Pre niekoho to môže byť nenápaditý tip, ale trenčianska Pohoda je stále najlepší slovenský festival. Potvrdzujú to rôzne medzinárodné ocenenia, ale v prvom rade je to osobný pocit, a ten sa počas mojich návštev na tejto akcii nijako nemení. Pohoda je sloboda. Milujem, keď sa môžem na letisku literárne stratiť a objavovať novú hudbu na rôznych vedľajších pódiach. Ušami starca sa snažím pochopiť mladú generáciu. Minulý rok som bol trochu sklamaný z line-upu, čo bolo pochopiteľné, po covid festival prechádzal vážnou finančnou krízou, ale tento rok opäť ponúka silné mená. Mojimi malými tipmi sú koncerty amerických soulmenov Black Pumas a hardrockových Queens Of The Stone Age.“</i>
	TIP REDAKCIE N:EAR medzinárodný festival improvizovanej a experimentálnej hudby. ● <i>Banská Štiavnica</i> ○ 18. 7.–21. 7. „<i>Môžete sa tešiť na program hostujúceho kurátora Jakuba Juhása, zakladateľa hudobného vydavateľstva mappa, ktorý sa rozhodol usporiadať jeden večer festivalu v priestoroch chemickej školy. Nepremeškajte Alexa Lazara, španielskeho skladateľa a improvizátora vo svetovej premiére jeho sólového setu pre bicie nástroje a elektroniku. Nevšedný zážitok sľubuje tiež Calum Bulider & Kit Downes, spojenie britského organistu a skladateľa s austrálskym saxofonistom a improvizátorom, ktorý bude hrať na pozbieraných organových píšťalách. To všetko v Evanjelickom kostole.“</i>	4 BROTHERS FESTIVAL ponúka tanec, hudbu, maľbu a zábavu. Láka na rôzne hudobné žánre a sľubuje, že každý deň bude špecifický. Môžete sa tešiť na švédsku hip-hopovú skupinu Looptroop Rockers či krakovských Ska Petarda. DJ Vec ponúkne jedinečný dj-ský set, ktorý doplní svojim rapom. ● <i>Amfiteáter, Prešov</i> ○ 19. 7.–20. 7.	SUNDANCE užite si festivalové spojenie s rekreáciou pri vode na pláži, dva dni tanečnej elektronickej hudby a party plavby loďou okolo Šíravy. Baviť vás budú napríklad Gleb, Dark Euphory či Adam Lavier. ● <i>Zemplínska Šírava</i> ○ 19. 7.–21. 7.	KIOSK – FESTIVAL VYSOKÉHO NAPÄTIA DIVADLA A TANCA prináša slovenské divadelné aj tanečné inscenácie a performance, rozmanité intervencie do verejného priestoru, zvukové a vizuálne inštalácie, diskusie. ● <i>Stanica Žilina-Záriečie</i> ○ 25. 7.–28. 7. „<i>Festival Kiosk – divadelný festival, ktorý sa venuje páľčivým témam, angažovanosti, je plný prekvapení... ako umenie samo osebe (nie všetko). To divadelné sledujem z okraja a toto je pre mňa príjemné pričuchnutie. Je v Žiline, čo je pre mňa pridaná hodnota, keďže to tam vždy rada nanovo spoznávam.“</i>	VRBOVSKÉ VETRY hudobný festival doplnia napríklad tradičné hry Pána Brata – preteky na hojdacích koňoch či streľba z poplašnej pištole. ● <i>futbalový štadión Vrbové</i> ○ 6. 7. „<i>Nechápem, odkiaľ berie Braňuško Jobus toľko energie. Hrá, spieva, píše a k tomu ešte stihnerobiť svoj festival. Vrbovské vetry vznikli tak, že jeho kapelu Karpatské chrbáty nikto nevolal na festivaly, a tak si spravili vlastný. Na futbalovom štadióne vo Vrbovom zažijete niečo, čo iné akcie nemôžu ponúknuť. Festival je miestom, kde roky hrávajú spriatelnené kapely a vzácní hostia, no hlavnú pozornosť púta sprievodný program, pozostávajúci napríklad aj zo streštených športových súťaží, ktoré sa zrodili v hlavách bratov Jobusovcov. Ti už roky zabávajú slovenský svet. Okrem toho Vrbovské vetry sú jediným miestom, kde si môžete vypočuť legendárne projekty prešovskej skupiny Chiki liki-tua. A ja sa teším na vystúpenie mojej obľúbenej kapely Buty. Jobusovci sú slovenskí Cimrmanovci. Tvrdia, že stred sveta sa nachádza vo Vrbovom a na jeden deň im to aj uveríte.“</i>	FRAJ hudba, divadlo, vizuálne umenie, literatúra, film, diskusie, zábava. Nezmeškajte Koikoi, indie-rockovú kapelu zo Srbska, ktorá spája živelný pop s hypnotickými melódiami Balkánu, Vojtika – mladého umelca z Detvy, ktorý svoje kontroverzné piesne píše z recesie. Nechajte sa rozosmiať pánmi zo Silných rečí. ● <i>Rimavská Sobota</i> ○ 26. 7.–27. 7.
	<i>Text</i> Dagmar Gurová					TIP LACA ORAVCA ARTWIFE jediný feministický a rodovo-orientovaný multižánrový festival na Slovensku ● <i>Diera do sveta, Liptovský Mikuláš</i> ○ 31. 7.–3. 8. „<i>Tentokrát bude jeho témou Zraniteľnosť. Nikdy som sice na ňom ešte nebol, ale niekoľko rokov ma už „dráždi“. Tak možno sa tam tento rok uvidíme.“</i> <i>Foto</i> Nina Rossová

Text Tamara
Lištiaková
Foto archív
Ankita Chachra

↑ *Ihrisko OASIS
v Paríži je plné
zelené a prírodných
povrchov, ktoré
neakumulujú teplo.*

Štúdie dokazujú, že ak deti vyrastajú v kontakte s prírodou v menej hlučnom a neprestimulovanom prostredí, majú lepšie sociálne, emočné a kognitívne zručnosti. „V dospelosti budú odolnejšie,“ myslí si architektka a mestská dizajnérka Ankita Chachra, ktorá pôsobí ako riaditeľka pre klímu v organizácii Capita. Považuje za dôležité, aby sme v čase otepľujúcej sa klímy pretvárali mestá tak, aby boli prijateľnejšie pre deti a iné zraniteľné skupiny. Často stačí vziať do úvahy jednoduché veci – výsadbu zelene, zníženie počtu motorových vozidiel či zavedenie nízkoemisných zón. Verejný priestranstvá treba upraviť tak, aby

↑ *Francúzska metropola
má v okolí škôl priestor
na rôzne aktivity pre
deti nielen v lete.*

Betónové detské ihriská sa v lete rozhorúčia až na 62 °C. V európskych metropolách však vznikajú zelené ihriská, ktoré reagujú na klimatickú zmenu. Poskytujú útočisko nielen deťom, ale aj rastlinám a zvieratám.

sme dosiahli lepší manažment dažďovej vody, zaviedli protipovodňové opatrenia a najmä zabezpečili viac tieňa.

„Zmenami by mali prejsť parky, detské ihriská, ale aj školy, škôlky, nemocnice, a to tak, aby v nich bol život v horúčavách znesiteľný,“ konštatuje architektka, ktorá je sama už dva roky matkou. Zarážajú ju čísla zverejnené Svetovou zdravotníckou organizáciou. Podľa nich dochádza k 90 % všetkých úmrtí na následky globálneho otepľovania vo vekovej skupine detí do päť rokov.

MANAŽMENT DAŽĎOVEJ VODY

V metropolách Paríž, Rotterdam, Brusel a Barcelona upravujú okolie školských a predškolských zariadení tak, aby sa tam mohli deti hrať aj počas horúcich dní. Odstraňujú sivé betónové plochy a rôznymi opatreniami zabezpečujú lepšie prostredie pre deti či rovnosť medzi dievčatami a chlapcami. „Jedným z príkladov je ihrisko predtým pokryté betónom. Väčšinou tam chlapci hrali futbal a ostatné deti posedávali okolo a snažili sa vyhnúť lopte. Teraz tam je hlavne tráva a piesok, viac stromov, tieňa, vody a množstvo

ďalších prvkov na hranie,“ vysvetľuje Isabel Ruiz Mallén z Fakulty psychológie a vzdelávacích vied Universitat Oberta de Catalunya (Otvorená katalánska univerzita). Koordinuje projekt s názvom COOLSCHOOLS, v ktorom skúmajú, ako vplýva pretváranie školského prostredia a ihrísk na životné prostredie, zdravie, sociálne väzby a vzdelávanie detí. Ide o experimentálnu fázu, v rámci ktorej vyhodnocujú aj takzvané oázy v Paríži.

Hlavné mesto Francúzska v snahe prispôbiť sa klimatickej zmene prijalo v roku 2017 takzvanú stratégiu odolnosti. Tamojší hydrometeorológovia totiž predpovedajú, že priemerná ročná teplota vzrastie do konca storočia o 1 až 4 °C. Počítajú s častejšími vlnami dlhšie trvajúcich horúčav. V projekte OASIS sa zamerali na najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva, medzi ktoré patria aj deti. Cieľom je do roku 2040 zmeniť všetkých 770 školských areálov v Paríži.

„Na školských ihriskách trávajú deti v priemere 2–3 hodiny denne. Pre mesto Paríž bolo veľmi dôležité zlepšiť ich kvalitu najmä počas horúčav. Vždy, keď začíname s pretváraním ihrísk, zapojíme do plánovacej fázy žiakov aj učiteľov. Tým ich aj vzdelávame v oblasti klimatickej zmeny. Zisťujeme,

„Keď prosperujú deti,
prosperuje celá spoločnosť.“

čo by tam chceli mať, či sa zaujímajú o záhradkárčenie, alebo o iné aktivity,“ vysvetľuje Joséphine Bussiére, projektová manažérka projektu OASIS.

Príprava trvá zväčša do troch mesiacov. Následne sa začína s výsadbou stromov a rastlín. Ihrisko je rozdelené na viacero zón určených pre záhradu, oddych či aktívnu hru tak, aby sa uspokojili potreby všetkých detí. Nezabúdajú ani na inovatívny manažment dažďovej vody, ktorý pomáha vegetácii prežiť horúce dni a zadržiavať vodu.

Na ihrisku sa takto podarilo znížiť teplotu takmer o 2 °C. Financovanie zabezpečuje radnica alebo mestská časť či miestne komunity. „Výzvou je najmä udržiavanie ihrísk OASIS. Vyžaduje si to viac peňazí aj personálu, keďže tam máme rôzne

zóny. Počítame s tým, že do týchto aktivít sa zapoja aj žiaci,“ konštatuje Joséphine Bussiére. Ďalším cieľom je ponúknuť možnosť školám absolvovať časť vyučovania vonku v prírode. Čítajú tam, spoznávajú rastliny a rozvíjajú sa tak iným spôsobom. Pridanou hodnotou je sprístupnenie školského areálu počas víkendov verejnosti.

Z VÝŠKY TROJROČNÝCH

Projekt COOLSCHOOLS, pod ktorý spadá aj parížsky OASIS, má za sebou pilotnú fázu. V súčasnosti vyhodnocujú prvotné zistenia. „V Barcelone sme skúmali biodiverzitu, porovnávali sme ju na adaptovaných ihriskách a v okolitých parkoch. Zistili sme, že na ihriskách v okolí škôl bolo viac druhov rastlín a hmyzu ako v okolitých parkoch. Vyhodnotili sme zatiaľ len štyri školy, no už teraz vidíme, že snaha ozeleniť školské ihriská prispieva k budovaniu mestskej biodiverzity,“ hovorí Isabel Ruiz Mallén. Okrem toho zistili, že učitelia viac využívajú tieto ihriská aj na vzdelávanie.

Mestská dizajnérka Ankita Chachra hovorí, že pri transformácii verejných priestranstiev, ktoré majú byť bezpečnejšie, zelenšie a krajšie pre deti, je dôležité pozrieť sa na okolie z ich perspektívy. „Keď som pracovala pre Bernard Van Leer Foundation, v rámci iniciatívy Urban95 sme mali zaujímavé cvičenie. Povzbudzovali sme ľudí, aby si kľakli a pozerali sa na prostredie z výšky trojročných detí. Zrazu si uvedomili, že ten pohľad nie je pekný. Videli odpadkové koše a pneumatiky. Keď skúmame, čo deti potrebujú, musíme zapojiť aj obyvateľov a ich deti.“

Ankita Chachra považuje albánske hlavné mesto Tirana za príklad metropoly, v ktorej berú mimoriadny ohľad na deti – či už ide o dizajn budov, alebo verejných priestranstiev a verejných inštitúcií. V New Yorku zase pridávajú do parkov vodné plochy, v ktorých sa môžu deti ochladiť. V Toronte dizajnujú verejnú infraštruktúru tak, aby pridali tieň a zachytávali dažďovú vodu. „Keď prosperujú deti, prosperuje celá spoločnosť,“ uzatvára Ankita Chachra. ●

↑ *Ankita Chachra,
mestská dizajnérka
pôsobiaci v USA,
pretvára verejný
priestor, aby sa v ňom
ľuďom dobre žilo.*

Parkom Kaskády tečie v daždivých dňoch potôčik napájaný zrážkovou vodou. Tie najdôležitejšie zariadenia na zachytávanie vody sa však skrývajú pod zemským povrchom. Odtokový systém odvádza zrážkovú vodu zo striech a terás do podzemných nádrží. Kvapôčkový závlahový systém ju privádza ku stromom a rastlinám. Dažďová voda z chodníkov a trávnatých plôch zas teká do mokraďových záhonov a zádržných vodných plôch. Pre deti urobili umelý potôčik na konci s vodným kútikom s ručnou pumpou, mlynčekom, stavidlami, dreveným sudom a fontánou na osvieženie vzduchu.

V bloku, kde je teraz Park Kaskády, sa predtým v horúčavých vzduch rýchlo prehrieval, chýbala zeleň aj voda na jej zavlažovanie, no pri daždi všetka voda rýchlo odtiekla bez účinku do kanalizácie. „Pred realizáciou tohto projektu sme vypracovali zrážkovo-odtokový model, aby sme našli najzraniteľnejšie miesta z pohľadu vysokých teplôt a privalových dažďov,“ vysvetľuje krajinná architektka a odborníčka na adaptácie na zmenu klímy v mestskom prostredí Zuzana Hudeková, prečo vybrali práve toto miesto.

NOVÉ VÝZVY

Park Kaskády vznikol v rámci projektu Odolné sídliská, ktorým chce Karlova Ves reagovať na zmeny klímy a výkyvy počasia. Podľa štatistík žije takmer tretina Slovákov na sídliskách vybudovaných pred mnohými desaťročiami. Štandardy z tých dôb nenapĺňajú aktuálne požiadavky na kvalitné bývanie ani neriešia dôsledky klimatickej zmeny.

Merania SHMÚ ukázali, že teplota vzduchu sa v okolí jazierok znížila o 1,5 stupňa. No to nie je jediný výsledok úprav. Podľa Zuzany Hudekovej je ich najväčším plusom – a inšpiráciou pre ďalšie sídliská – zachytenie zrážkovej vody na ďalšie využitie. „Momentálne ju nechávame odtiecť bez účinku do kanalizácie. Tam vinou čoraz častejších privalových dažďov spôsobuje problémy, lebo kanalizácia nie je pripravená na také množstvo vody. V urbanizovanom prostredí s množstvom nepriepustných plôch takto odtečie až okolo 80 % zrážkovej vody. Ale v prirodzenom prostredí sa 80 % z nej zadrží v pôde alebo odparí. Mali by sme sa snažiť o prírodné blízke hospodárenie so zrážkovými vodami.“

V projekte nového parku a stavebných úprav Základnej školy A. Dubčeka na Majerníkovej ulici aj materskej školy na Kolískovej ulici sa spojila mestská časť Karlova Ves s organizáciami BROZ – Bratislavské regionálne ochrannárske združenie a CI2, Inštitútom pre pasívne domy a Karpatským rozvojovým inštitútom.

Ostrov

Text Jana Čavojská

Foto Jana Čavojská, archív MČ Bratislava-Karlova Ves

plný

→ Medzi panelákmi vznikol Park Kaskády. Jeho najdôležitejšie prvky sú pod zemou.

Podľa štatistík žije takmer tretina obyvateľov Slovenska na rozhorúčených sídliskách. V bratislavskej Karlovej Vsi vznikol medzi bytovkami na Slovensku jedinečný projekt na zmiernenie dopadov klimatickej zmeny. Park Kaskády.

↑ Z vodného kútika so stavidlami majú radosť hlavne deti.

↗ Rastliny a vonkajšie žalúzie pomáhajú ochladzovať budovu.

← Pri Základnej škole A. Dubčeka postavili altánok na outdoorové vzdelávacie aktivity.

↓ Klimatické jazierko v átriu materskej školy na Kolískovej ulici.

vydýchaného vzduchu a prívod čerstvého. V átriách dnes žiaci pestujú ovocie a zeleninu a na interaktívnych 3D modeloch sa môžu vzdelávať v otázkach klimatickej zmeny. Školskú budovu zateplili a v lete ju ochladzujú zelené steny. V areáli vybudovali náučný chodník o biodiverzite. Rastliny a kríky poskytujú úkryt hmyzu a drobným živočíchom, deti pestujú bylinky, mŕtve drevo v parčíku demonštruje jeho dôležitosť pre ekosystém. Majú tu altánok na outdoorové vzdelávacie aktivity s ukážkou zachytávania dažďovej vody. Uprostred sídliska tak vznikol ostrov plný života. Na Slovensku neexistuje podobný projekt obnovy verejnej budovy, ktorý by zahŕňal také výrazné zníženie energetickej náročnosti a opatrenia na podporu biologickej rozmanitosti.

Aj opatrenia na budovách a v areáli materskej školy na Kolískovej zlepšili mikroklimu a kvalitu vnútorného prostredia. Využívajú zrážkovú vodu a zvýšili rozmanitosť rastlín a živočíchov v areáli. Budovy sú zateplené, vonkajšie žalúzie a zelené steny ich ochladzujú. Na strechách sú solárne a fotovoltické panely. Vetranie je riadené a vďaka rekuperácii sa z odpadového vzduchu spätne získava teplo. Vo vnútorných átriách vznikli klimatické jazierka. Navrhli ich ako prírodné biotopy bez chemickej úpravy a filtrácie. Vodu v nich čistia vodné rastliny a okysličujú sa fontánovým čerpadlom. Okrem toho, že spolu s vysadenou vegetáciou sa átriá stali útočiskom pre hmyz a drobné živočích, čerstvý vzduch pre vnútorné priestory nasáva systém práve z nich. Tento spôsob obnovy by mal slúžiť ako modelový príklad pre ďalšie verejné budovy na Slovensku.

Ďalším výstupom projektu je nástroj Klimaksen. Služi na posúdenie klimatickej odolnosti miest, obcí a budov a na posúdenie efektivity navrhovaných adaptačných opatrení. Je to online nástroj. Stačí zadať vstupné údaje.

Projekt Odolné sídliská bol podporený programom EÚ LIFE, finančným nástrojom Európskej únie pre životné prostredie a opatrenia v oblasti klímy. ●

Na Základnej škole A. Dubčeka vzniklo aj Komunitné vzdelávacie centrum pre klímu a biodiverzitu. Ďalším z cieľov projektu je totiž aj edukovanie detí a verejnosti o klimatickej zmene.

Vedúca riadenia projektov mestskej časti Karlova Ves Lenka Nemcová vysvetľuje, že škola mala pred realizáciou projektu veľmi vysokú spotrebu energií. „Ide o veľkú školu, ktorá navyše prevádzkuje aj dve telocvične a bazén. V roku 2016 platila len za dodávky elektriny mesačne 4 800 eur. Po realizácii úprav ušetrí na energiách 62 % a jej uhlíková stopa sa znížila o viac ako polovicu.“

VODA A BIODIVERZITA

Na streche školskej budovy sú namontované solárne a fotovoltické panely a nádrže na dažďovú vodu, ktorou sa v škole splachuje. Triedy disponujú vzduchotechnikou na odvádzanie

života

Voda v meste fascinuje. Nie náhodou sa fontány v minulosti stavali pred všetky dôležité budovy či uprostred rušných námestí. Aj mestské bazény či pláže boli spoločenskými fenoménmi. Akési fluidum zostáva visieť nad vodnými stavbami aj po tom, čo prestali slúžiť svojmu účelu.

„Sú plavárne aj na druhom svete?“ pýta sa dokumentarista Peter Kerekes jedného z pamätníkov slávnej éry košického letného kúpaliska, ktorých spovedal pre svoj film 66 sezón. Touto zdanlivo nezmyslenou otázkou reagoval na konštatovanie svojho respondenta, že väčšina plavkýň zo Starej plavárne už na onen druhý breh doplávala. „Myslím, že áno. Pretože bez vody niet života, a kde je voda, musí byť aj plaváreň,“ znela odpoveď.

Mestské kúpaliská bývali nielen centrom športu, ale aj neformálnym komunikačným centrom. Legendárna Červená hviezda kondenzovala multi-kultúrne Košice, v ktorých sa ľudské

Text Zuzana Uličianska
Foto Martin Kollár,
archív TIC Brno

osudy hojdali ako hračkárske lodičky na nepokojnej hladine tekutej strednej Európy. Spomínaný dokument sa stal inšpiráciou pre rovnomennú súčasnú operu Mareka Piačeka. V priestore neďalekej krytej plavárne ju v roku 2013 zinscenovala režisérka Sláva Daubnerová. Bývalý bazén sa stal orchestrálnou jamou, jeho pôvodný účel pripomínali len modro-biele kachličky tu i tam symbolicky ponalepované po okrajoch. Množstvo lístia rozsypaného po dne naznačovalo, že od čias slávy tohto miesta prešlo už niekoľko jesení.

Krytú plaváreň v Košiciach zrekonštruovali v rámci projektu Európske hlavné mesto kultúry 2013 a odvtedy slúži ako kunsthalle/hala umenia. Okrem výstav sa tu konajú tanečné šou, koncerty a filmové podujatia. Vo svete je podobných „kunst“ renovácií viac, napríklad múzeum priemyslu La Piscine Museum v Roubaix v severnom Francúzsku vzniklo tiež prestavbou plavárne postavenej v secesnom štýle. Renováciu plavárne v Košiciach sprevádzalo niekoľko vtipných slepých uličiek. Keďže časť domácich mala pocit, že by mala byť obnovená na

pôvodný účel, nie ako kultúrny stánok, architekti sa poponáhľali s kompromisom: bazén by sa síce zrekonštruoval, ale bol by využívaný len performermi, prinajmenšom povinných päť rokov od vyúčtovania európskeho grantu. Filozofiou prestavby mal byť kontakt kultúry a vody. Vizualizácii takéhoto konceptu dominoval orchester hrajúci na ostrovčeku uprostred vodnej plochy.

Predpokladám, že sa autori tohto nápadu inšpirovali zahraničnými hudobnými festivalmi, ako

„Sú plavárne aj na druhom svete? Myslím, že áno. Pretože bez vody niet života, a kde je voda, musí byť aj plaváreň.“

sú tie v Bregenzi či v Mörbischi pri Neziderskom jazere. Alebo si spomenuli na aktivity populárneho site-specific holandského súboru Dogtroep, ktorý v jednej zo svojich kultových produkcií Noordwesterwals zahral v starých dokoch v Amsterdame. Počas predstavenia sa postupne otvárali brány a do improvizovaného hracieho priestoru pomaly začala pretekať voda, takže herci boli stále viac a viac zmáčaní týmto živlom. Košická realita nakoniec zaostala za odvážnymi predstavami, hala umenia zostala suchozemským prístavom.

Na podobný záslužný renovačný počín sa v Bratislave ešte len čaká. Mestské kúpele Grössling boli skoro sto rokov súčasťou prešporskej identity. Na ich rekonštrukciu vyhlásili medzinárodnú architektonickú súťaž. Z nej vyšiel víťazne taliansky ateliér OPPS Architettura, ktorý k bazénom navrhol aj knižnicu. Plány rekonštrukcie kúpeľov už pripomienkovala aj verejnosť, zostáva len stihnúť ďalší z posunutých termínov ukončenia.

Bazén nad električkovým tunelom pri zastávke Chatam Sofer nemá ani len takúto nádej. Začali ho stavať ešte počas druhej svetovej vojny, mal byť náhradou za Lido na petržalskej strane, ktorá počas vojny pripadla Nemcom. Plány boli veľkolepé: skokanské veže, výletné reštaurácie, umelé vodopády stekajúce do kameňolomu... Areál však nefungoval ani jednu sezónu a tak toto miesto zostalo na ďalšie desaťročia len chátrajúcim kútom.

V kotolni, ktorá bola súčasťou bazéna na pôvodnom pozemku židovského cintorína, sa v deväťdesiatych rokoch uskutočnilo kultové predstavenie, ktoré patrilo medzi jedno z prvých site-specific projektov na Slovensku. Tvorcovia z vtedajšieho divadla Hubris dobre cítili akýsi duchovný rozmer miesta. Priestor sa neskôr stal inšpiráciou pre pseudodokumentárny film Andrey Kalinovej *Tajomstvo jedného bazéna*. Tá istá režisérka venovala dokument *Po sezóne* ďalšej podobnej chátrajúcej pamiatke – opustenému funkcionalistickému sanatóriu Machnáč v Trenčianskych Tepliciach, ktorá je ruinou utópie o technickom a sociálnom pokroku spoločnosti.

Na obnovu smutne čaká aj malinký bazénik v Kochovej záhrade na

Partizánskej ulici v Bratislave. Tá je síce už nejaký čas znova prístupná verejnosti, k vízii tvorcu záhrady a sanatória doktora Karola Kocha má však ďaleko.

Oveľa viac šťastia mali podzemné vodojemy na Žltom kopci v Brne, ktoré sa túto jar otvorili verejnosti. Návštevníkom ponúkajú mysteriózne podzemné katedrály z rokov 1874, 1894 a 1917, ktoré sprievodcovia opisujú ako zážitok z iného sveta dávnych civilizácií. Dva tehlové a jeden betónový vodojem vraj v Európe nemajú obdobu.

Možno však nemusíme čakať sto päťdesiat rokov na to, aby sa nejaký vodný priestor stal miestom pre umenie, ba ani sa prácne pokúšať dostať vodu v nejakej forme na scénu divadla. Počas divadelnej produkcie, ktorá sa nedávno uskutočnila vo funkčnej plavárni v austrálskom Perth, herci hrali v plavkách v bežnom plaveckom bazéne. Tamojšia kritička zhodnotila, že takýto trend je s ohľadom na globálne otepľovanie vítaný. Nový typ kultúrneho stánku by som potom nenazývala amfiteátrom, ale akvateátrom. Jeho usporiadanie by mohlo byť multifunkčné, pretože určite niekto vymyslí aj produkciu, pri ktorej budú vo vode pre zmenu diváci.●

MYSTERIÓZNE

AKVATEÁTRE

Leto na Dunaji bývalo čarovné. Viedeň, Bratislava či Budapešť ponúkali rôzne tváre veľrieky – divokosť aj južanskú atmosféru.

Text Juraj Červenka
Foto Anton Šmotlák

HORÚCE LETÁ NA DUNAJI

Pri všetkej úcte k dejinám a pompéznosti hlavného mesta Rakúska, Viedeň nie je typickým mestom na Dunaji. Voda preteká korytom rieky pomerne ďaleko od centra. Ako výstižne písal americký historik maďarského pôvodu John Lukacs, „vo Viedni môžete stráviť mesiace bez toho, aby ste o veľkom toku vôbec vedeli“. Aj dnes navštevujú Viedenčania zelené plochy medzi Starým a Novým Dunajom najmä cez víkendy. Pri potulkách týmito malebnými miestami nemáte pocit, že sú súčasťou takmer dvojmiliónovej metropoly. Aká divočina to potom musela byť pred takým storočím...

Napriek svojej odľahlosti Dunaj vždy Viedenčanov formoval. Leto

vo Viedni znamenalo leto na Dunaji. Plávanie dokonca patrilo k jedným z mála rozmarov asketického cisára Františka Jozefa I. Arcivojvoda a neskorší panovník, s ktorým zomierala monarchia, si plavecké umenie cibril na vojenskej škole a vraj ešte nemal ani pätnásť rokov, keď preplával Dunaj prvýkrát.

VODNÉ RADOVÁNKY

Aj vďaka regulácii Dunaja zažívali v posledných dekádach 19. storočia a prvých dekádach 20. storočia letné vodné športy vo Viedni obrovský progres. Na pontónoch na vode a pri vode vznikali nové kúpaliská, v máji 1876 otvorili Mestské kúpele, o rok neskôr

neďaleko sprístupnili bazén pre ženy. Veľmi obľúbený bol dodnes navštevovaný Gänsehäufel, ostrov v starom Dunaji. Pôvodné stredisko najprv radní z „morálnych“ dôvodov zatvorili, keďže sa tu praktizovalo spoločné kúpanie mužov a žien, no ešte pred prvou svetovou vojnou prichádzalo na Gänsehäufel okolo 200 000 návštevníkov za sezónu. „Vodné radovánky, teplé riečne bahno a dobré pivo“ patrili podľa viedenskej tlače k hlavným lákadlám ostrova. Filmový záznam z roku 1911 zachytáva vyhlídkové člny s motormi aj veslami, preplnené šmyklavky, dámsku, pánsku či rodinnú časť rozľahlého areálu, ale aj mužov a ženy spoločne šantiacich vo vode.

IDEME NA LIDO

Leto v starom Prešporku rozhodne nebolo nudné. Keď čítame starých turistických sprievodcov, rýchlo

zistíme, že k najväčším lákadlám Prešporka, či neskôr Bratislavy, patril dnešný Sad Janka Kráľa. Táto ozdoba mesta za svoj pôvab vďačila susednému Dunaju. „Most kráľa Františka Jozefa I. vedie na pravý breh Dunaja, kde je anglický Aupark, počas letných večerov miesto na rande prešporského sveta. Malé parníčky, propellery, tu za šesť halierov prevážajú cez Dunaj,“ píše sa v českej knižke o Slovensku z čias tesne pred prvou svetovou vojnou. Aj počas prvej republiky bedekre informovali o tomto mestskom parku, vtedy Tyršových sadoch, v absolutóriu. Okolo sa nachádzalo množstvo futbalových ihrísk bratislavských klubov, či už maďarských, slovenských, alebo židovských, a ešte viac tenisových kurtov. I preto to v Bratislave v lete pri Dunaji žilo. A len na skok bolo kúpalisko Lido na pravom brehu Dunaja, v miestach medzi dnešným Mostom Apollo a Prístavným mostom.

Lido bolo bratislavskou legendou. Na Lide vznikali lásky, na Lide sa utužovali priateľstvá, na Lide sa rodili úspešní plavci, a najmä – na Lido chodilo celé mesto. Najprv na prírodnú pláž, neskôr pribudli bazény, stravovacie zariadenia či prezliekarne. Lido malo počas letných mesiacov lodné spojenie s nábrežím v centre mesta. No Bratislavčania mali radi aj kúpanie „nadivoko“, lebo „platiť na Lide každodenne päť korún na osobu, to predsa išlo do peňazí,“ písal v júli 1929 Slovenský denník. Obľúbenou lokalitou bola pláž pri „univerzitnom internáte“, teda pri dnešnom Moste Lanfranconi. A ešte podstatne skôr, počas prvej svetovej vojny, písali Pressburger Zeitung o výrastkoch zo

zaniknutej štvrte Zuckermandel, drzej a hlučnej mládeži, ktorá si krátila dlhé a sparné dni kúpaním sa v Dunaji.

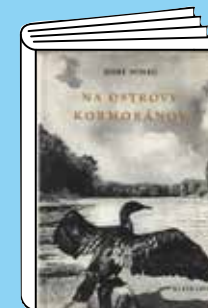
BEZSTAROSTNÁ BUDAPEŠŤ Margitin ostrov, v dávnej minulosti známy ako Zajačí ostrov, meria na dĺžku takmer tri kilometre. Meno nesie po svätej Margite, dcére uhorského kráľa Bela IV., a v 19. storočí sa stal vyhľadávanou oázou. Najprv sa veľkej popularite tešili letné lampiónové sprievody. Rok 1867 znamenal začiatok novej éry, lebo tu objavili výdatný termálny prameň a čoskoro postavili kúpele a niekoľko hostincov. Dopravu najprv zabezpečovali parníky, po dobudovaní Margitinho mosta začala na ostrov premávať konská železnica. Jeho návštevu si však nemohol dovoliť každý. Pôvodne bol príchod na ostrov podmienený vstupným, lístky mestská rada zrušila až po zániku Rakúsko-Uhorska.

V čase hospodárskej krízy a vrcholiaceho leta 1930 navštívil Budapešť francúzsky korešpondent Henry de Korab, ktorého reportáž uverejnil aj Slovenský denník. Francúza až šokovala priam južanská bezstarostnosť na dunajských brehoch, chudoba v uliciach v kontraste s peknými Maďarkami v prenádherných toaletách a dôstojníkmi dvoriacimi im na Margitinom ostrove. Spoznal aj veselých pánov, ktorí pretancovali celé noci, hoci majetky mali zaťažené úvermi. Budapeštianske letá v minulosti charakterizovala stredomorská atmosféra. Miestna dáma sa vraj vyklonila z okna s muškátni rovnako pôvabne ako Francúzka z Azúrového pobrežia, tržnice boli zaplavené

„Plávanie v Dunaji patrilo k jedným z mála rozmarov asketického cisára Františka Jozefa I.“

čerstvou zeleninou, ovocím a rybami, mládež sa tešila zo života až do svítania a celé mesto pripomínalo letné prázdninové stredisko. Tak to vnímal spisovateľ Gyula Krúdy.

Medzi Alžbetiným mostom a Mostom slobody bolo priamo v centre pristavených mnoho pontónových bazénov so zábradlím a šatňami. Miesta občas menili v závislosti od dopytu, keďže ich mohli ťahať lode. A menila sa aj teplota vody, pretože drevenými konštrukciami dunajská voda voľne prúdila. Masové kúpanie v budapeštianskom Dunaji zaniklo po druhej svetovej vojne, keď sa kvalita vody výrazne zhoršila. Budapešť však zrejme navždy zostane jedinou nefalšovanou dunajskou metropolou, rozloženou po oboch stranách veľtoku, ktorý pretína jej centrum. Ako to cítil John Lukacs, „akoby bol Dunaj navrhnutý pre estetické účely mesta“.

← Riečne bludisko pri Bratislave sa stratilo pod hladinou vodného diela, zažiť ho stále môžete na stranách knihy Na Ostrove kormoránov.

Zmysluplné

Text Dagmar Gurová

Foto Mária Mühl, archív SOS/BirdLife Slovensko, Cynthia Smith (Unsplash)

Ponúkame návod, ako si ozvláštniť leto v meste. Urobiť niečo dobré pre seba aj pre okolie a cítiť sa pri tom tak trochu ako na dovolenke. Objavte nedostupný Vtáčí ostrov, pomôžte na festivale, vezmite na prechádzku psy z útulku.

Koncom leta máte jedinečnú šancu stráviť čas na Vtáčom ostrove, čarovnom mieste, ktoré trochu pripomína planétu Malého princa. Ostrov je prístupný verejnosti iba počas brigád. Inak patrí vtákom, ako čajky čierno-hlavé, čajky smejivé, rybár riečny, hrdzavka potápavá či kačica chriplavka.

ZÁPAD SLNKA NA OSTROVE
Východzí bod, Hrušovská zdrž, je kúsok za Bratislavou, kde vás vyzdvihnú organizátori z SOS/BirdLife Slovensko a prevezú vás na ostrov. „Plavba motorovým člnom s vlasmi vejúcimi vo vetre vo mne umocňuje dojem dovolenkového dobrodružstva. Pomaly sa pred nami objaví rozsiahly ostrov s niekoľkými stromami, ktoré pripomínajú baobaby,“ hovorí Katka Hlásniková, ktorá sa venuje pozorovaniu vtáctva. Ako dobrovoľníčka na Vtáčom ostrove viackrát prispela k ochrane vzácných druhov.

Keď sa na sklonku leta skončí obdobie ich hniezdenia, prichádzajú dobrovoľníci. Ostrov je zdanlivo pusty, ale žijú tam králiky a vtáky, ktoré nemigrujú. Zároveň v tom období začína jesenná migrácia, počas ktorej sa tu zastavujú aj bahniaky.

Kedysi tu nebola súvislá vodná plocha, ale podunajské lužné lesy.

→ Katka Hlásniková sa venuje pozorovaniu vtáctva a ako dobrovoľníčka ho pomáha chrániť.

↓ Vtáčí strov Ostrov je prístupný verejnosti iba počas brigád, inak patrí vtákom.

↗ Na zelenej streche Starej tržnice možno stretnúť fajn ľudí a všeličo užitočné sa naučiť.

→ Psy z útulku sú vďačné za lásku a prechádzku.

západ slnka na ostrove, na ktorý po zvyšok roka nikto nemôže prísť. A vy tam teraz môžete prespať v stane.“

V prípade záujmu o dobrovoľnícku pomoc na Vtáčom ostrove v termíne 29.8.–1. 9. kontaktujte organizátora SOS/BirdLife Slovensko na ridzon@vtaky.sk. Určite si so sebou zoberte dostatok jedla a vody, vyššie terénne topánky, opaľovací krém a niečo na hlavu. Kto chce prespať, tak aj stan.

NEZABUDNUTEĽNÉ TÝŽDNE
Vlani v lete strávil Mátyás Csipak pár týždňov v Neapole, kde spolu s ďalšími dobrovoľníkmi čistil časť pláže a promenády. „Neboli tam len obyčajné smeti, ale aj sporáky, pneumatiky,

Dunaj vtedy prirodzene klesal a stúpал, čím obmýval porasty a vytváral miesta na hniezdenie. Po vzniku zdrže, ktorá je súčasťou Vodného diela Gabčíkovo, musia prácu rieky nahradiť ľudia. Ostrov potrebuje pravidelné kosenie. Dobrovoľníci pomáhajú s hrabaním a odnášaním pokosenej zelene. Prihlásiť sa môžu na jeden aj viac dní. Výsledky svojej práce sa dozvedia až pri pravidelnom jarnom sčítaní kolónie. „Keď zistím, že tam vtáky opäť zahniezdili, mám radosť, že som k tomu mohla prispieť,“ hovorí Katka. „Vždy je to pre mňa zmysluplne strávený čas s podobne zmyšľajúcimi ľuďmi na veľmi peknom mieste. Predstavte si

leto

kočičky,“ spomína. V meste zahľtenom odpadom vysádzali rastliny a vyrábali plagáty, ktorými chceli prispieť k zlepšeniu situácie. Pre Mátyása to bol už tretí medzinárodný dobrovoľnícky tábor v zahraničí. Dostal sa tam prostredníctvom organizácie INEX Slovakia, ktorá ponúka široký výber týchto workcampov.

Na Slovensku na prelome júla a augusta organizujú napríklad sociálny tábor v Prešove, kde sa budú dobrovoľníci venovať ľuďom s postihnutím a seniorom. V Berlíne sa môžete pridať k príprave letného festivalu pre ľudí s postihnutím, v Helsinkách pomôcť s chystaním a vydávaním jedla v rámci celosvetovej kampane Food not Bombs, vo viedenských záhradách sa dá zapojiť do environmentálnych prác.

Väčšina workcampov býva mimo miest. V každom sú najviac dvaja účastníci z rovnakej krajiny, spoločným jazykom je angličtina. Prihlásiť sa možno do naplnenia kapacít. Najviac možností je pre ľudí od 18 do 99 rokov. Niektoré tábory sú aj pre mladých od 15 do 17 rokov.

„Na prvý workcamp som šiel ako stredoškôlač s obmedzeným rozpočtom. Vybral som si ponuku, pri ktorej mi preplatili cestovné,“ hovorí Mátyás. Účastníci táborov podporených programom Európskej únie – European Solidarity Corps majú do istej výšky hradené cestovné, poistenie a dostávajú vreckové. Za účasť neplatia. Ostatní majú zabezpečenú stravu a ubytovanie, cestu a účastnícky poplatok 95 eur si hradia sami.

Dobrovoľníci pracujú cez týždeň, šesť hodín denne. Zvyšný čas majú voľno. „Je to skvelá príležitosť urobiť niečo nezištné, a pritom spoznať úžasných ľudí,“ opisuje Mátyás. „Vznikajú tam veľmi silné priateľstvá.“

Na dobrovoľníkov a ich prácu sú zvedaví aj domáci. Nie vždy rozumejú po anglicky a niekedy vznikajú zábavné situácie. Po skúsenostiach z odľahlej dedinky v Provensálsku sa Mátyás pustil do štúdia francúzštiny

„Urobiť niečo nezištné a spoznať úžasných ľudí.“

a o rok sa tam vrátil lepšie pripravený. „Miestnemu prízvuku som aj tak veľmi nerozumel, ale ľudia boli šťastní, že sa s nimi pokúšam dohovoriť ich rečou.“

Myslí si, že na tábory sa treba vybaviť fyzickou aj psychickou silou. Odporúča dôkladne si prečítať, aká práca či ubytovanie vás čaká, a až potom sa prihlásiť. Vyhnete sa nechceným prekvapeniam a zmysluplné dobrodružstvo sa môže začať.

SO PSOM A NA STRECHU

K vetraniu psov z útulku Slobody zvierat sa Alena Drienska dostala cez kamarátku. „Navrhla mi to, keď som mala v živote ťažké obdobie, a pomohlo to,“ spomína. Berie ich von už druhý rok. Do útulku chodí každú sobotu a nedeľu. Prináša jej to najmä psychický oddych a relax. „Mám pocit, že som spravila dobrý skutok, a dvojnásobnú radosť, keď vidím psiu lásku a vďaka za prechádzku.“

Psy z útulku sú vďačné, no aj zraniteľné. Musia byť na vôdzke. Jeden človek si berie jedného psa. Skupina môže vziať len psy z rovnakého koterca. Ostatným sa treba počas prechádzky vyhýbať. Oslovilo vás to? Stačí sa zaregistrovať cez stránku Slobody zvierat a za 5 eur získate „venčiarsky preukaz“. Nájdite si najbližší útulok a zistíte, či takúto možnosť ponúka.

Skvelou príležitosťou, ako stretnúť nových ľudí, sú letné brigády v komunitných záhradách. Na zelenej streche bratislavskej Starej tržnice si našla miesto pestrá zmes paradajok, jahôd, hrášku či levandule. Zároveň tu vznikol príjemný priestor pre komunitu ľudí z okolia. Popri zveľaďovaní hriadiok sa dobrovoľníci všeličo užitočné dozvedia a komu sa na streche zapáči, môže si tu čosi dopestovať aj sám. Nájdite si svoju najbližšiu komunitnú záhradu a užite si šťavnaté leto. ●

Hrôzotrašná

Fungujú vo dvojici a nedajú na seba dopustiť. Miriam a Viktor. Ona má 50, on 10. Mama a syn. Láska sa medzi nimi dá doslova krájať, Viktor si lepšiu mamku nevie predstaviť a ona považuje svojho syna za veľkého bojovníka.

Text Lucia Bucheňová

Foto Alan Hyža

Život sa jej zamotal a nech sa akokoľvek snaží, nevie sa dostať na rovnú cestu. Sama to už nedokáže, bojí sa, že prídu aj o strechu nad hlavou. Dlhy sa jej nakopili a lepí ich všelijako. „Nevidím svetlo na konci tunela.“

Všetko začalo narodením Viktora. Miriam vie, že už nebola najmladšia, ale vedela aj to, že na interrupciu by nikdy nešla. Dieťa je dar. Tešila sa naňho. Aj keď Vikiho otec to poňal inak. Bábätko nemalo ani dva týždne, keď sa zbalil a odišiel. Prekážalo mu, že ho Mirka posielala do práce, že mu dokonca robotu aj našla. Mama so synom žili z ruky do úst, ale stále to bolo únosné.

Zvrat nastal pred tromi rokmi. Bol december, v pondelok chodil Mikuláš. Lenže v nedeľu Viktorko osemkrát vracal, na Mikuláša odpadol, namiesto radosti zo sladkostí ho čakala nemocnica. Výsledok ich zrazil na kolená. Cukrovka ako vyšitá. „Namerali mu cukor až 28,“ povie Mirka a dodá, že od tohto momentu sa všetko začalo rúcať rýchlosťou blesku. Chlapcovi píchala štyrikrát denne inzulín, napriek tomu mu stále kolísali hladiny. Psychicky bol úplne dole. Bol unavený, malátny, nesústredený. „Prvý rok bol najťažší, doslova na rukách som ho nosila do auta, nevládal nič, často mal hypoglykémiu, bol hladný, ale nemohol sa najesť... Plakal, že chce radšej zomrieť,

POMÔŽEME IM?

Časopis NOTA BENE poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a rodinám s postihnutým členom. Ide o ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Mirky so synom osloví. Aj váš príspevok sa použije na splatenie dlhu v banke, aby neprišli o bývanie. Ďakujeme!
Číslo účtu: 4040218205/3100 (Primabanka).
IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205, SWIFT: LUBA SKBX. Pripíšte poznámku – Miriam.
Kontakt na OZ medzi nami: 0905 910 827 alebo 0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

„Zaplatím nájom, elektrinu, plyn odložím. Ďalší mesiac zas odložím elektrinu, aby som uhradila plyn. Problémom však je hypotéka.“

zlostil sa, prečo má on hnusnú cukrovku. Ešte aj dnes mu často skáče inzulín, stravu prísne dodržiavame, ale telo si robí po svojom.“

Každé tri mesiace chodia do hlavného mesta na kontroly, Mirka odkladá peniaze na benzín, vždy trpne, aby mala. „Požiadala som jeho otca, aby pomohol, že Viktor ochorel a náklady sa zvýšili. Ani obraz, ani zvuk. Súdom má určené výživné 150 eur, ale pošle, aj to sporadicky, smiešnych 40 eur. Vraj viac ako taxikár nezarobí. A ja som bezbranná, veď niečo poslal... Stále sa však snažím pred Viktorkom pôsobiť pokojne. Stres jeho diagnóze neprospieva. Ale cíti, že od pohody máme ďaleko. Veď sa mi len kopia šeky a ja to kryjem, ako sa len dá. Zaplatím nájom, elektrinu, plyn nachvíľu odložím, ďalší mesiac zas odložím elektrinu, aby som uhradila plyn. Problémom však je hypotéka, ktorú nevládam platiť. A úver je práve na tento byt, už tu mám hrôzotrašnú upomienku, že do

konca mesiaca musím vyplatiť 4 300 eur, inak... Nechcem ani pomyslieť,“ zadrža slzy obetavá sólo mama.

Často si vyčíta, aký život synovi pripravila. Na výlete za desať rokov neboli ani raz. Spontánny nákup v obchode? „Už roky také nebolo. Doslova s drobnými chodím do potravín a beriem do košíka len základné, najnutnejšie veci. Pre Viktora.“ V roku 2022 dostala silný zápal v ľavej ruke, liečba nezaberala, ruka bola úplne nehybná. Prišla o prácu. Po piatich mesiacoch sa dostala na operačku, od leta minulého roka je ruka relatívne poslušná. Okamžite si hľadala zamestnanie, chodila na pohovory, popritom brala hocikaké brigády. Aby mali aspoň na chlieb. Oficiálne musela vyžiť z 230 eur. S plačom opisuje, ako jej pár dobrých duší pomohlo a občas pomôže aj dnes. „Keď mi prvýkrát doniesli nákup, mäso, šunku pre Viktorka, jogurty, zemiaky, bolo to ako výhra v lote. Dokonca mi uhradili aj elektrinu, lebo hrozilo, že nás vypnú.“

Miriam drží nad vodou jej syn. Preňho žije. Veľakrát sa pristihla pri najčernejších myšlienkach, vždy sa jej však vynoril pred očami Viktorko a bojovala ďalej. „Musela som prekonať hanbu a prosiť ľudí o pomoc. Dožadovať sa na pohovoroch práce bolo však príšerné. Problémom bol maľoletý syn, a ešte chorý, chápem aj ich, zamestnávateľov, ale kto pochopí slobodnú matku, ktorá nevie zaručiť, že nebude musieť ostať s dieťaťom na maródke?“

Dnes je o niečo lepšie. Miriam má za sebou skúšobnú dobu, pracovnú zmluvu má síce len na rok, ale verí, že jej ju predĺžia. Hľadá si ďalšiu brigádu, ale musí brať ohľad na Viktora. Hoci si už sám pichá inzulín v škole, rannú a večernú dávku mu kontroluje ona. Viktor je na mamu logicky naviazaný. Má dobré srdce, a keď sa ho opýtam, čo by chcel, pokrúti hlavou: „Ja nič, len nech mamka môže zaplatiť banku. Aby bola veselšia, lebo ja viem, že je smutná.“ Po chvíli ešte predsa len niečo doplní. „Nový kotol. Lebo ten náš sa už nedá opraviť, to povedal aj opravár, ktorý tu bol dvakrát. Tak máme len studenú vodu, ale to až tak nevaďí.“ Mirka sa trpko usmeje a cez slzy prizná aj kotol. Ale nežne syna usmerní, že na kotol si bude vedieť ušetriť z výplaty. Najskôr však musia poplatiť všetky veci, aby v byte vôbec mohli ostať. „Navyše, ide leto, bez teplej vody to zvládneme, a keď treba, vždy si trochu ohrejeme,“ povie mama, ktorá sa potrebuje odraziť od dna a verí, že keď dostane pracovnú zmluvu na dobu neurčitú, všetko sa dostane do normálnych koľají.

Oblečenie si nekupujú, dostávajú od druhých, aj topánky. „Keď mám v peňaženke desať eur, cítim sa bohatá,“ povie Mirka, ktorá síce dostáva od štátu 23-eurový príspevok na synovu diétu, ale: „On môže jesť len kvalitnú šunku, musí mať viac ako 90 % mäsa. A desať dekov je preňho málo. Stále je totiž hladný. Za rezeň by Viktor dal aj život, no nedajte to chorému dieťaťu.“ Neprosí o pomoc ľahko. Ale strach, že prídu o strechu nad hlavou, je silnejší. Predať ich malý dedinský byt a ísť do podnájmu nie je cesta. Ceny sú horibilné. „To by sme sa čoskoro ocitli bez domova.“●

↖ Mirka a Viktor.
Chudoba, choroba,
ale láska najväčšia.

upomienka

	NOTA BENE	40 KOMENTÁRE	
	 Foto Lucia Rieka Heribanová Leto v Prievidzi s Dominikou Belanskou Keby ste mi povedali, že sa niekedy presťahujem naspäť do Prievidze, kde som vyrástla, asi by som sa donedávna len neveriacky zasmiala. Lenže naozaj! Už tretí rok žijem prevažne na hornej Nitre. Je to tu ešte lepšie, ako si pamätám. Prievidza je totiž najväčšia diera – na trhu! Prečo? Vyberte si, čo chcete vidieť: vystúpite na starej vlakovej stanici alebo na novej autobusovej. Prejdete sa štvorcom hlavného námestia, ktoré hostí jarmoky, blšáky, čokolívek, čo potrebuje dlažbu. Nazriete do troch kostolov, z nich aj ten najmladší pamäta ešte mamu Márie Terézie. A potom si spomeniete na tento článok a hneď viete, že nielen barokové fresky, ale aj novodobé sgrafitá stoja za pozornosť. V Prievidzi ich máme stovky. O čo ide? O sídlisko Pily. Pekne usporiadané ulice a spolu ladiace bytovky. Všimnete si ich na fasádach: ženy, kvety, slimáky, ringloty, moreny, býky, turíce, fašiangy... Rôzne motívy boli do ešte mokrých omietok výskrabané pri výstavbe domov v 50. rokoch minulého storočia. Návrhy robili vtedajší top umelci a umelkyne na mieru svojej dobe. Pretože vnímame krásu a vážime si ich prácu, založili sme iniciatívu Nové sídlisko. So zámerom prišiel a sgrafitá nafotil Tomáš Pekár, autorov vyskúmal Rastó Popelka, ja zvolávam ďalších ľudí dokopy a spolu sgrafitá zviditeľňujeme, aby sme na ne „náhodou“ nezabudli (napríklad pod polystyrénom). Koncom leta prievidzskú realitu rozšírime o ďalší rozmer. V septembri v ňom tvary a tvory zo sgrafít ožijú a pridajú sa k nočnému behu Brose Night Run. Už ste tu? Ak sa mi nedozvoníte, asi práve tancujem mestským parkom. Kliknite si radšej na www.novesidlisko.sk – s našou mapou spoľahlivo zablúdite všade, kam sa pozrieť treba.●	 Čarovná všehochuť Zuzana Mojžišová Spisovateľ Juhani Karila (1985) pochádza z finskej časti Laponska. O svojej domovine povedal: „Vyrastal som uprostred ničoho. Nemali sme žiadnych susedov. Drsné prostredie a spôsob, akým tam ľudia rozprávajú – reč je strohá, a predsa živá, ovplyvnili spôsob, akým chápem svet. Prítomnosť prírody a neprítomnosť ľudí môžu byť tými najdôležitejšími faktormi formujúcimi severských spisovateľov.“ Karilova prvotina <i>Jak ulovit malou štiku</i> (Host, preklad Ema C. Stašová) je dôkazom jeho slov. Tam, kde nie je dosť ľudí, pokojne sa zmesť nejaký ten rarach či bludimon, slatimorka či pruhonožka. Karila pritom nenapísal ani rozprávku, ani fantasy... či vlastne napísal, navyše je jeho román aj detektívkou, ľubostným príbehom, sociálnou drámou, psychologickým rozprávaním a do všetkého napchal celé hrste fakt smiešneho humoru. Je jún a Elina Ylijaaková sa vracia domov, aby najneskôr do osemnásteho vylovila z jazierka štuku. Ak sa jej to nepodarí, stane sa niečo zlé. Na laponskej hranici, ktorú finsky štát neodporúča prekračovať, sa o deň neskôr zjaví kriminalistka Janatuinenová. Vyšetruje vraždu a vypytuje sa na Elinu. Tam, kam obe smerujú, je prirodzené aj to, čo je všade inde nadprirodzené. <i>„Janatuinenová nasedla, položila batožinu na predné sedadlo a nastartovala. V tom bouchly zadné dvere. Janatuinenová se podívala do zpeřného zrcátka. Ze zadního sedadla se na ní šklebil rarach. Vystoupil by sis laskavě?“</i> vyzvala ho. <i>Rarach si odfrkl a zachichotal se.</i>“ Elina si pripraví rybárske prúty, obuje si gumené čizmy, ošetrí si boľavý prst, čosi zje a vyberie sa k rybníku. Kruhy okolo nej sa zvierajú, čas sa kráti, vyhladky do budúcnosti temnejú...●	 Bude, ako nebolo Zuzana Hudeková expertka pre životné prostredie Pod týmto výrazom si môžeme predstaviť všeličo. Spisovateľ Fraňo Kráľ si predstavoval zidealizovanú spoločnosť, aká vznikne na Slovensku po februári 1948. Dejiny ukázali, že sa vo svojich predstavách mýlil. Bude, ako nebolo – to sú letné horúčavy, dlhé obdobia sucha prestriedané intenzívnymi lejakmi, hrozba povodní. Takéto sú scenáre vývoja zmeny klímy. To, že sa tieto klimatické scenáre už začínajú naplňovať, pociťujeme aj na vlastnej koži. Ostáva nám teda nielen odstrániť príčinu globálneho otepľovania a zmeny klímy, ktorou sú emisie skleníkových plynov, spôsobené ľudskou činnosťou, ale sa aj na tieto zmeny pripraviť. V urbanizme už poznáme koncept klimaticky odolných miest, ktoré sa cielene snažia zmierniť letné horúčavy za pomoci prírode blízkych riešení či vytvoriť odolnejšie a udržateľnejšie mestské prostredie, ktoré dokáže čeliť výzvam zmeny klímy. Z tohto dôvodu sa sadia stromy, ktoré poskytujú tieň, budujú nové plochy zelene, jazierka a mokrade, vegetačné strechy a steny, ktoré prirodzene ochladzujú prostredie. Aj keď hlavná zodpovednosť pri riešení globálnych problémov ostáva na vládach a podnikateľskom sektore, každý z nás môže prispieť. Ak sa malé zmeny v životnom štýle jednotlivcov sčítajú, majú významný vplyv na životné prostredie. Či už je to zníženie spotreby energií, komunitné pestovanie či kompostovanie, zmena spôsobu dopravy či stravovania, zadržiavanie a využívanie zrážkovej vody, alebo aktívne zapájanie sa a podpora iniciatív v tejto oblasti. Možností je veľa, stačí si vybrať.●

Ponor sa do leta

Celý rok sa na leto tešíme, a keď príde, má na nás zničujúce účinky. Zvlášť ak ho trávime v meste. Dá sa zaliezť do klimatizovaných budov a áut, ale sú aj lepšie miesta. Kúpaliská.

Text Elena Akácsová

Foto Jan Kopřiva (Unsplash)

Keď konečne nastali prázdniny, každé ráno sme s mamou a bratom pešo pochodovali z Račianskeho mýta na preplnené kúpalisko na Tehelnom poli. Jeden a pol kilometra. Pamätám si mamine biele šľapky a pásikavé modré šaty, aj tú pichľavú starú deku, na ktorej sme sa povinne museli sušiť a odpočívať, keď už sme mali zo studenej vody modré pery a končeky prstov úplne rozmočené.

Mama bola učiteľka. Držala nás cez prázdniny nakrátko, nemohli sme sa ako spolužiaci sami poflakovať po sídlisku ani po kúpalisku. Navyše sa v mladosti topila v Dunaji, a tak nás nepustila do veľkého bazéna. Napriek tomu mám na tie letá v meste krajšie spomienky ako na Balaton či bulharské Zlaté piesky. Rozhodne osvedčujem tvrdenie nórskeho antropológa Thomasa Hyllanda Eriksena, že najšťastnejších ľudí nájdeš vždy na miestnom kúpalisku.

Celý rok sa na leto tešíme, a keď príde, sme zničení. A nemyslím tým len stále vyššie teploty, ktoré majú devastačný vplyv na naše zdravie,

fyzické i psychické. Ohrozuje nás dehydratácia, úpal, spálená koža, štípajúci, bodajúci a choroby roznášajúci hmyz, sezónne alergie, rýchlo sa kaziace jedlá, otlačené nohy a pľuzgiere, vyčerpanie, podráždenie, problémy s koncentráciou.

Ale stačí sa ponoriť do vody a väčšina týchto problémov je preč. Voda je zázračná, zvlášť v letnom rozhorúčenom meste. Tešia ma všetky novovznikajúce a rekonštruované fontány, chrlice vody, vodné atrakcie na detských ihriskách v Bratislave, ale niet nad to vliezť do studeného bazéna, jazera či rieky, zhlboka sa nadýchnuť a plávať.

Pritom ľudské telo nie je veľmi usposobené na plávanie. Prirodzenejšie nám ide chôdza a beh. Musíme zmeniť úplne všetko – byť v ležatej namiesto vzpriamenej polohe, mať tvár vo vode namiesto na vzduchu, dýchať aktívne, nie pasívne, akcelerovať pohyb viac rukami ako nohami.

Ale my to radi podstúpime, lebo na pohybe vo vode a v jej blízkosti je niečo magické, terapeutické a upokojujúce. Našla som veľa vedeckých výskumov, štúdií a experimentov, ktoré toto tvrdenie podporujú, hoci mnohé dodávajú, že ešte v tomto smere treba skúmať ďalej.

V prvom rade plávanie ako každé cvičenie uvoľňuje endorfíny v mozgu. Teda hormóny, vďaka ktorým sa cítite dobre. Niekoľko štúdií na potkanoch zistilo, že plávanie môže pomôcť podporiť rast nových mozgových buniek v častiach mozgu, ktoré sa rozpadli z chronického stresu. Pobyt vo vode zvyšuje prietok krvi do mozgu. Plávanie v studenej vode môže byť tiež účinnou liečbou depresie, pretože šok zo studenej vody pomáha telu lepšie reagovať na stres spojený s depresiou a úzkosťou. Plávanie je obzvlášť dobrý spôsob, ako uvoľniť telo, upokojiť myseľ a znížiť úzkosť. Modrá farba je považovaná za upokojujúcu. No a verejné kúpaliská podporujú socializáciu, čo tiež nie je na zahodenie.

Voda však najmä upokojuje našu vrozenú túžbu byť blízko prírody a v spojení s ňou. Lebo voda je príroda, aj keď sa nachádza uprostred mestského betónu.●

42

NOTA BENE

LÚŠTENIE

autor: Pavol Surovec	plynné skupenstvo vody	masťná tekutina	EČV Košice	jednotka elektrického obvodu	optenie	Pomôcky: KVESTOR, OPATOV, TALÚN	starorímsky hodnostár	osobné zámeno	častica	grécky bájar		pritúžil	jednotka magnetic. odporu	platidlo v Macau
obrob motykou						ťažné zvieratá					škriepka (zast.)			
						dvorec (anat.)								
1. časť tajníčky											krik			
											venujem			
kartársky výraz			časť oceánu					kráčalo						
			stromoradie					tapeta (zast.)						
manželka Šamašova				pisomná skúška					ozdobný vták				plochá morská ryba	ošatil
				rytmus					dieže					
	desať desiatok	kód Litvy			útok					Miroslav (dom.)				
	pulz	opytovacie zámeno			sidlo v Indii									
hovädzí rezeň						severské muž. meno					ponad			
						Okresný výbor					kód Rumunska			
2. časť tajníčky														
časť Prahy							nepozýval							

Vylúštenie z minulého čísla: Len štát, v ktorom sú si všetci rovní pred [zákonom môže byť naozaj silný]. – Aristoteles

Človek nežije iba z lásky, ktorú prijíma, [...] – Matka Tereza

4		9	8		5			
			6	2	1			5
2		5				1	3	8
	8	7	3		2		5	
5	2	4					8	
			4		8		7	1
8	9	3		4		7		
			2	9		8		4
6	4			8		5		

griddlers.net

9	1	2		3	4			
			9	2		1	5	
5		4		7		2	3	
	2		8		3			7
1	3					9	8	2
	9		2		7		4	
2		1				4		5
			1	5	2			8
		6		4		3		1

griddlers.net

KÓDEX PREDAJCU SOCIÁLNEJ SLUŽBY

- Predajca nosí preukaz so svojim registračným číslom a fotografiou na viditeľnom mieste.
- Predajca ponúka časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
- Predajca ponúka časopisy na určenom mieste uvedenom na jeho preukaze.
- Predajca ponúka časopisy za odporúčaný príspevok uvedený na titulnej strane časopisu.
- Predajca ponúka časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
- Predajca sa zdržuje na svojom mieste bez detí do 16 rokov.
- Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie, svojich zručností a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
- Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatočník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

KÓDEX PRISPIEVATEĽA

- Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
- Prispievajte na časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze predajcu.
- Neprispievajte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
- Časopis, na ktorý ste prispeli, si prosím zoberte so sebou.
- Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnoťte tak, aby sa nedal znova ponúkať.

MESAČNÍK NOTA BENE, 22. ROČNÍK, 7/2024

Redakcia: Šéfredaktorka: Sandra Pazman Tordová, sandra.tordova@notabene.sk, 0905 143 651. Zástupkyňa šéfredaktorky, editorka: Jana Čavojská. Redaktorka: Dagmar Gurová 0917 337 235. Vizualný koncept: Denisa Šifrová & Martin Jenča (Milk). Sadzba a zalomenie: Martin Mistrík. Vizualný editing: Jana Liška. Korektúra: Miroslava K. Valová.

Vydavateľ: OZ Proti prúdu, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 59 62, notabene.sk. IČO: 360 68 781, IČ DPH: SK 202 158 57 31, číslo účtu IBAN: SK21 1100 0000 0026 6347 5014, BIC (SWIFT): TATRSKBX. Registrácia na MV SR dňa 20.3.2001, číslo spisu: VVS/1-900/90-17945, na MK SR pod číslom EV 3665/09 ISSN 1335-9169.

PROTI PRÚDU: Štatutárne zástupkyne: riaditeľka Nina Beňová 0908 434 826 a šéfredaktorka Sandra Pazman Tordová 0905 143 651. Finančné oddelenie: Zuzana Pohanková 0917 275 812, Martin Zuščin 0944 025 817. PR a inzercia: Anna Augustínová 0908 598 019.

Program NOTA BENE: Terénny tím podpory predajcov: koordinátor Peter Kadlecík 0907 733 388, Peter Kováč 0908 229 830, Róbert Olejár 0917 526 158, Ivan Scholtz 0905 440 764, Michaela Kukučka 0908 293 233. Sociálni pracovníci: koordinátorka Lucia Frimmelová 0905 440 878, Erik Kapsdorfer 0905 440 946.

Program Bývanie NOTA BENE: koordinátor Ivan Lorenc 0908 062 194, Barbora Žiaranová 0905 595 520, Rebeka Káplóczká 0908 268 034, Mária Teley 0905 440 887, Alexandra Senajová 0905 440 887. Sociálna nájomná agentúra: Petra Groschová 0905 812 175, Zuzana Butkovská 0905 952 471.

Program Advokácia: Nina Beňová 0908 434 826. Emaily: meno.priezvisko@notabene.sk

- Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebaúctu, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Úlohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.
- Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavy. Pri registrácii dostane 4 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,40 € a predáva za plnú sumu 2,80 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím, informujte nás alebo partnerskú organizáciu.
- OZ Proti prúdu v rámci integračného projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningy, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kupónového motivačného sociálneho obchodu, príspevky na lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývania a úradných záležitostí, úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korešpondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.
- OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systémové a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe. Viac na notabene.sk.

43

TIRÁŽ

LETO V MESTE

UŽITE SI LETO S KRÍŽOVKAMI

1,60€

POLOVICA PRE PREDAJCU

KUPOJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

ORGANIZÁCIE ZABEZPEČUJÚCE REALIZÁCIU INTEGRAČNÉHO PROJEKTU NOTA BENE NA SLOVENSKU

Bratislava (od roku 2001): O. z. Proti prúdu, vydavateľ NOTA BENE, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/52 62 59 62, poradcovia@notabene.sk, notabene.sk

Banská Bystrica (2003): Sociálno-charitatívne centrum Ivana Šedibu, prevádzkovateľ: Územný spolok SČK, Pod Urpinom 6, 974 01 Banská Bystrica, Adrián Antoš, 0904 211 211, socialne.bb@redcross.sk

Bardejov (2017): Centrum sociálnych služieb, Toplianska 9A, 085 01 Bardejov, Bc. Mária Chochoľáková, 0901 713 903, seniorcentrum.bardejov@gmail.com

Čadca (2006): Dom charity sv. Gianny, prevádzkovateľ: DCH Žilina, Kukučínova 4, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčová, 0918 874 839, 041/432 40 88, dchgianna.ca@gmail.com

Galanta (2023): Centrum pomoci človeku, prevádzkovateľ ADCH Trnava, Hlavná 997/14, 924 01 Galanta, Mgr. Silvia Nagyová, 0948 771 683, silvia.nagyova@charitatt.sk

Hlohovec (2009): O. z. Pokoj a dobro, Pribinova 51, 920 01 Hlohovec, Viera Vávrová, 033/742 3827, viera.vavrova@dzu.sk

Holíč (2009): Azylový dom Emauzy, J. Čabelku 3, 908 51 Holíč, Mgr. Hana Šafránková, 034/668 3110, emauzy.holic@gmail.com

Košice (2003): Charitný dom sv. Alžbety, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Bosáková ul., 040 01 Košice, Martina Kochová, 0910 842 182, martina.kochova@charita-ke.sk

Levice (2005): O. z. Miesto v dome, Kpt. Nálepku 125, 934 01 Levice, Mgr. Ľubica Prištiaková, 036/622 15 86, mvd@miestovdome.sk

Liptovský Mikuláš (2010): Mestský úrad Liptovský Mikuláš, Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš,

Mgr. Veronika Bániková, 044/556 53 24, veronika.banikova@mikulas.sk

Malacký (2006): Azylové centrum Betánia, prevádzkovateľ: N. o. Križovatky, Ludovíta Fullu 16, 901 01 Malacký, Viera Hujíková, 034/772 24 57, centrubetania@gmail.com

Nitra (2003): Dom charity sv. Rafaela, prevádzkovateľ: DCH Nitra, Štúrova 57, 949 01 Nitra, Mgr. Andrea Rončková, 0907 451 771, 037/652 30 28, rafael.charita@gmail.com

Nové Zámky (2022): Mestský úrad Nové Zámky, Hlavné námestie 10, 940 02 Nové Zámky, Róbert Kuki, 0905 900 573, robert.kuki@novezamky.sk

Piešťany (2005): ZSS Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Eva Papšová, 0915 400 577, 033/772 76 87, domum@piestany.sk

Poprad (2005): ZSS pre občanov bez prístrešia, Levočská 4051/55, 058 01 Poprad, Ing. Marcela Michalková, 0910 890 488, 052/772 42 09, marcela.michalkova@msupoprad.sk

Prešov (2023): Podaj ďalej, o. z., Hlavná 73, 080 01 Prešov, Tatiana Vaškova, 0947 975 909, podalej@gmail.com

Svidník (2016): Spoločnosť priateľov detí, mládeže a rodín Svidník, Dlhá 505/9, 089 01 Svidník, Valéria Kurillová, 0917 673 107, info@spodmar.sk

Trenčín (2016): ISKRA Trenčín, Dolný Šianec 1, 911 01 Trenčín, Pavol Juriček, 0948 343 163, pavol.juricektz3@gmail.com

Trnava (2006): ADCH Trnava, Hlavná 43, 917 01 Trnava, Peter Mlynský, 0940 602 151, peter.mlynsky@charitatt.sk

Vranov nad Topľou (2009): Charitný dom pre mládež, prevádzkovateľ ADCH Košice, Ľučna 812, 093 01 Vranov nad Topľou, 0903 982 906, 057/443 15 78, chd.vranov@charita-ke.sk

Žilina (2003): Dom charity sv. Vincenta, Bratislavská 423/27, 010 01 Žilina, Mgr. Jana Kadašiová, 0918 314 197, 041/724 47 95, spdchv1@charitaza.sk

NOTA BENE

Teraz môžete
pomáhať
aj kartou

Platíte za NOTA BENE bez hotovosti

[mastercard.sk/
nota-bene](https://mastercard.sk/nota-bene)

Mastercard® vám odteraz umožňuje platiť u predajcov NOTA BENE pohodlnejšie. Podporíte tak ľudí v sociálnej tiesni, ktorí riešia ťažkú životnú situáciu vlastnými silami. Predajcovia časopis získajú za 1,40 eura a ponúkajú ho za 2,80 eura.

Spoločne dosiahnuť malé zmeny: **na nezaplatenie**

ZAČÍNAME V BRATISLAVE A PIEŠŤANOCH